

Afstudeeronderzoek
TEMAK Kisumu, Kenya

Methodiek Tienermoeders

Namen: Moniek Klein Koerkamp s316863
Renate Stam s306780

Studie: Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Begeleidende docent: B. P. Uittenbogaard

Titelblad

Titel: Afstudeeronderzoek Temak, Kisumu, Kenya
Ondertitel: Methodiek tienermoeders
Opdrachtgever: Joab Othatcher

Namen: Moniek Klein Koerkamp
Renate Stam

Datum: 15 juni 2009
Studie: Sociaal Pedagogische Hulpverlening, 4^e jaar
Periode: Februari tot en met april 2009

Begeleidende docent: B. P. Uittenbogaard
School: Christelijke Hogeschool Windesheim
Campus 2-6
8017 CA Zwolle

Samenvatting

De professionalisering van de zorg die de afgelopen jaren heeft plaats gevonden binnen Nederland heeft er toe geleid dat breed toepasbare methodes beschikbaar zijn om specifieke problemen aan te pakken. In derde wereld landen staat deze professionalisering nog in de kinderschoenen. Dit onderzoek heeft zich gericht op de tienermoeder problematiek bij Temak (TEenage Mothers and girls Association of Kenya) in Kenia. Op basis van de verschillende problemen die naar voren zijn gekomen is gekeken naar de aansluiting van de huidige methodiek bij Temak op deze problemen. Aanbevelingen zijn gedaan op basis van deze bevindingen.

Dit heeft geleid tot de volgende hoofdvraag:

Welke methodiek is geschikt voor de begeleiders binnen Temak om de tienermoeders te ondersteunen met als doel dat zij in de toekomst zelfstandig in de maatschappij kunnen functioneren?

Het onderzoek is begonnen met een literatuurstudie en werkveldbezoeken in Nederland. Deze werkveldbezoeken hebben inzicht gegeven in de begeleiding van tienermoeders in Nederland. Vervolgens is het onderzoek voortgezet in Kenia door middel van literatuurstudie, observaties, interviews en enquêtes. De enquêtes hebben geholpen met het beantwoorden van vragen gericht op de begeleiding van Temak. Daarnaast zijn we door deze enquêtes meer te weten gekomen over de cultuur en problemen die zich afspelen onder de tienermoeders en onder de medewerkers. Alle tienermoeders en medewerkers hebben deelgenomen aan de enquête. Door de verschillende bronnen te combineren is de bestaande methodiek beschreven. De huidige methodiek is zowel competentie als oplossingsgericht.

De tienermoeders binnen Temak zijn voornamelijk bezig met het voldoen aan hun eerste levensbehoefte, namelijk voedsel en onderdak. Temak heeft als doel de meiden een vak te leren om later beter te kunnen voorzien in hun levensbehoeften. Wat uit het onderzoek naar voren is gekomen is dat de tienermoeders ook behoefte hebben aan emotionele en psychische steun. De meeste tienermoeders hebben problemen thuis, problemen met hun vriend en/of met hun kind. Daarnaast leven zij onder andere in armoede en zitten zij in de puberteit terwijl zij tegelijkertijd ook moeder zijn. Deze aspecten zorgen ervoor dat de tienermoeder problemen ondervindt waar ze hulp bij nodig heeft. Aangezien er geen social worker is binnen Temak kan hier niet volledig aan voldaan worden. De aanbevelingen houden rekening met de competenties van de medewerkers en de wensen van de tienermoeders.

Op basis van het onderzoek kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan om de huidige methodiek bij Temak beter te laten aansluiten bij de wensen van de tienermoeders. Allereerst dienen de tienermoeder groepen geminimaliseerd te worden waardoor de medewerkers in staat zijn om meer aandacht aan individuele problemen te kunnen geven. Daarnaast is het belangrijk dat de medewerker beseft dat zij een voorbeeldfunctie heeft en dat positieve feedback stimulerend kan werken.

Binnen Temak vindt de communicatie tussen de medewerkers hooguit mondeling plaats. Om verder te professionaliseren is het van belang om een rapportagesysteem op te zetten. Dit zorgt ervoor dat de medewerkers beter op de hoogte zijn van de relevante gebeurtenissen voor de individuele tienermoeder, zodat de begeleiding verder verbeterd kan worden.

Voorwoord

Dit onderzoeksrapport vormt de afsluiting van onze afstudeerperiode bij Temak (TEenage Mothers and girls Association of Kenya) in Kisumu, Kenia. Het afstuderen vond plaats in het kader van de HBO-opleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Christelijke Hogeschool Windesheim te Zwolle. In eerste instantie zouden wij ons onderzoek uitvoeren in Madagaskar. Helaas kon dit wegens politieke omstandigheden niet doorgaan. In korte tijd zijn wij toen in contact gekomen met de organisatie Temak in Kenia.

Ons afstudeeronderzoek hebben wij uitgevoerd binnen Temak. Wij hebben onderzoek gedaan naar de methodiek die gehanteerd wordt binnen deze organisatie. De uitkomsten hiervan hebben we in dit rapport weergegeven. In het belang van de opdrachtgever, hebben wij gestreefd naar aanbevelingen die implementeerbaar zijn binnen Temak.

Graag willen wij een aantal mensen bedanken die ons de mogelijkheid hebben geboden dit onderzoek uit te voeren. Ten eerste willen wij onze begeleider van Christelijke Hogeschool Windesheim, Bertil Uittenbogaard bedanken. Hij heeft ons de gehele periode, van het vinden tot het afronden van het onderzoek, gesteund met zijn enthousiasme, optimisme en vakinhoudelijke kennis. Ten tweede willen we Sarah en Margriet bedanken voor het contact leggen met Temak en KUAP Pandipieri Catholic Centre waar wij gedurende onze onderzoeksperiode verbleven. Hierdoor konden we alsnog ons afstudeeronderzoek uitvoeren in Afrika met betrekking tot tienermoeders. Onze grote dank gaat dan ook uit naar Joab Othatcher en Philomena Mashaka, directeurs van Temak, voor hun gastvrijheid om ons in deze korte periode te ontvangen binnen hun organisatie. Om ons onderzoek zorgvuldig uit te kunnen voeren hebben wij veel steun ontvangen van de medewerkers van Temak en de tienermoeders. Wij willen hen hiervoor hartelijk bedanken. Daarnaast willen wij onze dank uitbrengen naar Anna Chinni voor haar taalkundige ondersteuning van onze Engelse methodiek.

In het bijzonder willen wij onze ouders, Herco, Jeroen en Judith bedanken. Zij stonden altijd voor ons klaar met hun motiverende, enthousiaste en liefdevolle steun.

Wij hebben met veel plezier aan dit onderzoek gewerkt en vinden het fijn dat wij een bijdrage hebben kunnen leveren aan de professionalisering van Temak.

Vriendelijke groet,

Moniek Klein Koerkamp
Renate Stam

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	1
2	RESULTATEN	2
2.1	Wat zijn de kenmerken van de Keniaanse cultuur?	2
2.1.1	Geschiedenis van Kenia	2
2.1.2	Luo cultuur	3
2.1.2.1	Algemeen	3
2.1.2.2	Religie	3
2.1.2.3	Familie en gezin	3
2.1.2.4	F-cultuur	4
2.1.2.5	Tienermoeders binnen Temak	5
2.1.3	Conclusie	8
2.2	Met welke richtlijnen van het protestantse en katholieke geloof moet rekening gehouden worden bij het opstellen van de methodiek?	9
2.2.1	Conclusie	11
2.3	Op welke manier worden op dit moment de tienermoeders begeleid in Temak?	12
2.3.1	Geestelijk verzorger	12
2.3.2	Onderwijzers	12
2.3.3	Directie	13
2.3.4	Verpleegkundige	13
2.3.5	Tienermoeders en begeleiding	13
2.3.6	Conclusie	14
2.4	Welke psychische gevolgen heeft een zwangerschap op een tienermoeder?	15
2.4.1	Puberteit	15
2.4.2	Jongvolwassenheid	16
2.4.2.1	Zwangerschap	16
2.4.2.2	Risico- en beschermende factoren	16
2.4.3	Conclusie	16
2.5	Welke methodieken kunnen door begeleiders gebruikt worden om tienermoeders te begeleiden?	17
2.5.1	Triple P	17
2.5.2	Opvoedingsondersteuning	19
2.5.3	Heft in eigen hand	20
2.5.4	Fiom- 8 fasen model	22
2.5.5	Systeemtherapie	24
2.5.6	(Sociale) competentienmodel	25
2.5.7	Ouder-kind voorziening BjZ	26
2.5.8	Conclusie	27
2.6	Welke methodiek wordt gehanteerd om tienermoeders in Temak te begeleiden?	28
2.6.1	Methodology Temak	28
2.6.1.1	Introduction	28
2.6.1.2	Target group	28
2.6.1.3	Goal	29
2.6.1.4	Methodology	29
2.6.1.5	Procedure	29
2.6.1.6	Methods	30
2.6.1.7	Support	31
2.6.2	Conclusie	32

3	AANBEVELINGEN	33
3.1	<i>Recommendations Methodology Temak</i>	33
3.1.1	Introduction	33
3.1.2	Methodology	33
3.1.3	Procedure	33
3.1.4	Methods	33
3.1.5	Support	34
3.2	Conclusie	34
4	OP WELKE MANIER KUNNEN DE AANBEVELINGEN GEÏMPLEMENTEERD WORDEN?	36
5	LITERATUUR	37
	APPENDIX A: PROCESVERSLAG	A-A
	APPENDIX B: PERSONAL DOCUMENT FOR UPCOMING TEENAGE MOTHERS	B-A
	APPENDIX C: REPORTING SYSTEM	C-A
	APPENDIX D: ZWANGERSCHAPSREDEN TIENERMOEDERS	D-A
	APPENDIX E: VOORDELEN EN NADELEN JONG MOEDERSCHAP	E-A
	APPENDIX F: BEGELEIDING AAN TIENERMOEDERS DOOR TEMAK	F-A
	APPENDIX G: SUGGESTIES VOOR VERBETERING DOOR TIENERMOEDERS	G-A
	APPENDIX H: DRAAGKRACHT EN DRAAGLAST MODEL	H-A

1 Inleiding

Op 11 februari 2009 zijn wij, Moniek Klein Koerkamp en Renate Stam, afgereisd naar Kisumu in Kenia om daar de hulpverlening met betrekking tot tienermoeders te professionaliseren. Via twee medestudenten zijn wij in contact gekomen met de organisatie City of Hope, Temak (TEenage Mothers and girls Association of Kenya). Deze organisatie heeft als doel aan weeskinderen, tienermoeders, weduwen en meiden hulp te verlenen waardoor zij in de toekomst zelfstandig in de maatschappij kunnen functioneren. Dit doel wil Temak bereiken door deze meiden een beroep aan te leren zoals naaister, kapster of eigenaresse van een internetcafé. Ook biedt Temak zowel psychische als lichamelijke zorg aan de meiden en kinderen, dit wordt aangeboden door een geestelijk verzorger en een verpleegkundige. Daarnaast geeft Temak de mogelijkheid aan kinderen om onderwijs te volgen in de door Temak opgezette kleuterklassen.¹

Wij hebben onze onderzoeksvraag opgesteld naar aanleiding van een gesprek met Joab Othatcher, directeur van Temak. Om de tienermoeders zo optimaal mogelijk te begeleiden hebben wij ons onderzoek gericht op de professionalisering van de hulpverlening. Hij gaf aan dat hij graag inzicht wil krijgen in de werkwijze van zijn personeelsleden ten opzichte van de tienermoeders. We zijn in samenspraak met dhr. Othatcher tot de volgende onderzoeksvraag gekomen;

Welke methodiek is geschikt voor de begeleiders binnen Temak om de tienermoeders te ondersteunen met als doel dat zij in de toekomst zelfstandig in de maatschappij kunnen functioneren?

Om antwoord te krijgen op deze hoofdvraag hebben wij ons onderzoek onderverdeeld in verschillende deelvragen, namelijk;

- *Wat zijn de kenmerken van de Keniaanse cultuur?*
- *Met welke richtlijnen van het protestantse en katholieke geloof moet rekening gehouden worden bij het opstellen van de methodiek?*
- *Op welke manier worden op dit moment de tienermoeders begeleid in Temak?*
- *Welke psychische gevolgen heeft een zwangerschap op een tienermoeder?*
- *Welke methodieken kunnen door begeleiders gebruikt worden om tienermoeders te begeleiden?*
- *Welke methodiek wordt gehanteerd om tienermoeders in Temak te begeleiden?*

Om het onderzoek uit te voeren hebben wij ten eerste theoretische informatie verworven over de cultuur, tienermoeders, de problematiek en methodieken. Dit hebben wij gedaan aan de hand van werkveldbezoeken in Nederland, literatuurstudie, interviews met professionals en internet. Ten tweede hebben we aan de hand van de literatuur van *Basisboek methoden en technieken* van Baarda en de Goede, besloten een survey onderzoek uit te voeren met als doel gegevens te verzamelen binnen Temak over de onderzoekseenheden. Dit houdt in dat wij hebben gekeken hoe er binnen Temak wordt gewerkt om hun doel te bereiken, welke oorzaken leiden tot 'tienermoeder zijn' en welke gevolgen dit heeft. Dit hebben wij onderzocht onder 13 medewerkers en 34 tienermoeders. Wij hebben gebruik gemaakt van observaties, interviews, huisbezoeken en enquêtes om onze deelvragen zo optimaal en betrouwbaar mogelijk te kunnen beantwoorden.

Naar aanleiding van de resultaten uit het onderzoek hebben wij aanbevelingen geschreven voor de professionalisering van de methodiek die de begeleiders van tienermoeders binnen Temak gebruiken. Tot slot hebben wij beschreven hoe deze aanbevelingen geïmplementeerd kunnen worden binnen Temak.

In de verschillende bijlagen vindt u achtergrond informatie (Appendix B-H) en een procesverslag (Appendix A) over het verloop van het onderzoek

¹ Othatcher, J., Mashaka, P. - *Teenage mothers and girls association of Kenya, Project Proposal*. Temak, Kisumu, 2009-2013.

2 Resultaten

De verschillende deelvragen die zijn afgeleid van de hoofdvraag worden beantwoord in dit hoofdstuk.

Allereerst worden de kenmerken van de Keniaanse cultuur genoemd. Dit is immers de basis voor de huidige methodiek waar binnen Temak mee gewerkt wordt. Daarnaast is gebleken uit de observaties en enquêtes dat de religie binnen Temak een belangrijke rol speelt. Vandaar dat de tweede deelvraag gericht is op de richtlijnen binnen het protestantse en katholieke geloof. Vervolgens is beschreven hoe deze richtlijnen binnen Temak een rol spelen.

Na de beschrijving van de cultuur en de religie hebben wij ons georiënteerd op de begeleiding die nu binnen Temak aangeboden wordt. De volgende deelvraag richt zich op de psychische gevolgen van een zwangerschap op een tienermoeder beschreven. De beantwoording van deze vraag zorgt ervoor dat bij de aanbevelingen ten aanzien van de huidige methodiek de problematiek van de tienermoeders wordt meegenomen. De volgende paragraaf richt zich op de elementen van methodieken uit Nederland die gebruikt kunnen worden binnen Temak. Vervolgens wordt de huidige methodiek beschreven en worden aanbevelingen ter verbetering gedaan. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een concrete implementatie strategie.

Door de deelvragen in deze volgorde te beantwoorden hebben wij ons in eerste instantie kunnen oriënteren op de basiskenmerken van de methodiek binnen Temak. Op basis van de problematiek die tienermoeders ervaren en de mogelijkheden van de medewerkers waren er voldoende gegevens om de huidige methodiek verder te verbeteren.

2.1 Wat zijn de kenmerken van de Keniaanse cultuur?

Wij hebben deze deelvraag kunnen beantwoorden door middel van literatuuronderzoek, observaties, interviews en enquêtes. Om de cultuur te kunnen begrijpen hebben wij ten eerste de geschiedenis van Kenia beschreven.

Uit deze beschrijving is gebleken dat er verschillende volkeren leven in Kenia. In Kisumu leven er voornamelijk mensen van het Luo-volk. De kenmerken van dit volk zullen wij nader beschrijven in de hoofdstuk, omdat iedere Keniaan deel uit maakt van een volk. Deze verschillen tussen volkeren spelen een grote rol in de Keniaanse samenleving. Tot slot zullen wij een beeld geven hoe deze cultuurkenmerken terug te zien zijn bij de tienermoeders in Temak.

2.1.1 Geschiedenis van Kenia

Kenia behoorde voorheen tot het land Oost-Afrika. Rond 5500 jaar voor Christus trokken Bantoevolkeren Kenia binnen. Vanaf de 8^e eeuw verspreidden veel andere volkeren, zoals de Arabieren en Chinezen, zich langs de gehele Oost-Afrikaanse kust. De invloed van de Arabieren is op dit moment nog merkbaar omdat zij vanuit het Midden Oosten zijn gevlucht naar de Afrikaanse Oostkust. Er is een vermenging van de Islam met de cultuur van de inheemse bevolking ontstaan waardoor de Swahili-cultuur tot stand kwam.

In de 15^e eeuw kwamen de eerste Europeanen Kenia binnen, waardoor de Arabieren gedwongen werden om naar het noorden uit te wijken.

Sinds de komst van de Portugezen in 1498 is de invloed Arabieren sterk verminderd. Door de invloed van de Portugezen ontstond er een economische teruggang en zelfs armoede. Dit kwam doordat de winst van de handel naar Portugal ging. Na 200 jaar kwam er een einde aan de Portugese overheersing doordat de Arabieren Fort Jesus hadden heroverd, dit betekende dat zij de "heilige oorlog" hadden gewonnen.

De Fransen hadden de macht over eilanden aan de Oost-Afrikaanse kust. Om op grote schaal suiker te verbouwen hadden ze slaven nodig die ze uit Kenia haalden. In 1815 werden de Fransen door de Britten verslagen en dit betekende dat Groot-Brittannië de zeggenschap kreeg over Kenia.

In 1886 werden er door de Britten en Duitsers grenzen getrokken om Afrika te verdelen in verschillende kolonies. Kenia en Oeganda werden Brits. Engeland was erin geslaagd om de macht over Kenia te behouden.

De Kenianen waren niet blij met de blanke overheersing. De Kikuyu Central Association werd opgericht in 1924 om de vrijheden van de Kenianen te vergroten. Vooral de Kikuyu, de Luo en de Luhya volkeren verzetten zich tegen de kolonisten.

In 1964 werd Kenia een republiek. Tijdens deze periode werden er verschillende partijen opgericht die uit verschillende volkeren bestonden. Deze volkeren waren het niet altijd met elkaar eens, maar er werd meestal wel naar oplossingen gezocht.

In 1978 werd na overlijden van Jomo Kenyatta, Daniël arap Moi de nieuwe president van Kenia. Onderleiding van Moi vonden er veel veranderingen plaats. Zo werd er een nieuw verkiezingssysteem ontwikkeld en vonden er zowel op sociaal als economisch gebied verbeteringen plaats. Onder andere werden scholen opgezet die gratis toegankelijk waren, werden vele koffie en theeplantages aangelegd en ontstond er een enorme groei in de gezondheidszorg welke ook gratis toegankelijk was. De welvaart steeg minder hard omdat er een explosieve bevolkingsgroei ontstond.

Naar aanleiding van de verkiezingen in 2002 kwam Mwai Kibaki aan de macht. Hij luisterde naar het volk en speelde in op veranderingen. Kibaki (van het Kikuyu-volk) kreeg vooral steun van Raila Odinga (van het Luo-volk). De nieuwe verkiezing in 2007 tussen Kibaki en Odinga werd naar eigen zeggen door Kibaki gewonnen. Er waren echter twijfels over het feit dat er fraude gepleegd werd. Hierdoor ontstond er een burgeroorlog. In 2008 werd Kibaki in overleg met Odinga tot president benoemd en werd Odinga premier.

2.1.2 Luo cultuur

2.1.2.1 Algemeen

Zoals bij 'geschiedenis' duidelijk werd, bestaat de Keniaanse bevolking uit 42 verschillende volkeren. Het grootste volk is de Kikuyu, bestaande uit ongeveer 8 miljoen mensen (van de ongeveer 35 miljoen inwoners in Kenia). Zij leven voornamelijk in Centraal-Kenia.

In de loop van de 15e eeuw migreerden verschillende Luo's naar Kenia. Zij kwamen uit Soedan en trokken het land binnen. Op dit moment zijn zij voornamelijk in West-Kenya gevestigd, ook in Kisumu. Kenmerken van het Luo-volk zijn dat ze voornamelijk leven van de visserij en van de landbouw.² Huwelijken tussen Luo's en andere volken zijn toegestaan. De Luo's leven in afgezette gebieden waarin huizen zijn gebouwd. De zonen en schoondochters blijven in deze gebieden wonen, de dochters trekken in bij hun man.

Bij Luo's is het gebruikelijk dat zij hun kind vernoemen naar de tijd op de dag dat ze geboren zijn. Wanneer een meisje bijvoorbeeld 's avonds geboren is, is haar tweede naam Atieno. Voor een jongen zal zijn naam beginnen met een 'O' waardoor het de naam Otieno krijgt.

Bij de Luo's is het traditie dat een vrouw na de dood van haar man met de broer van haar man trouwt. Hierdoor kunnen de kinderen binnen de familie opgroeien en blijft de vrouw een deel van deze familie.

Adoptie is binnen de Luo cultuur niet toegestaan. Het kind dat deels of helemaal wees is zal door de gemeenschap opgevoed worden. Zij nemen hiervoor de verantwoordelijkheid.

Respect is voor de Luo's erg belangrijk. Kinderen moeten respect hebben voor volwassenen en mogen dan ook niet plaatsnemen op een stoel waar een volwassene op zit. Hiërarchie is duidelijk te herkennen binnen de Luo-cultuur, dit kan men terug vinden in de manier waarop de huizen gebouwd zijn en de positie van de stoelen tijdens ceremonies. Het oudste lid van de familie leidt de groep, tenzij hij/zij hier niet meer toe in staat is.

2.1.2.2 Religie

Luo's gaan ervan uit dat God de wereld en de mensheid heeft geschapen. Op dit moment is ongeveer 90% van de Luo's Christelijk, maar ze behouden wel hun eigen tradities. Begraffenissen worden bijvoorbeeld uitbundig gevierd.

2.1.2.3 Familie en gezin

Binnen de Luo-cultuur wordt polygamie geaccepteerd. Een man kan meerdere vrouwen hebben. De grootte van zijn woonplek duidt aan hoeveel vrouwen hij heeft en kan permitteren. De man bouwt een huis voor zijn vrouw en kinderen wanneer hij getrouwd is. Ieder familielid krijgt zijn/haar eigen plek in de buurt van het ouderlijk huis. De jongste zoon binnen een gezin bouwt bijvoorbeeld ten noord westen van zijn geboortehuis, zijn eigen huis.³⁴

² Waard, de P.- *Wereldwijzer Kenia*. Uitgeverij Elmar B.V., Rijswijk, 2008.

³ www.mamamaria.org/subas.htm

⁴ Parkinson, T., Philips, M., Gourlay, W. – *Lonely Planet Kenya*. Lonely Planet Publications Pty Ltd, Hongkong, 2006.

In de cultuur van Kenia is er een duidelijke rolverdeling te herkennen tussen een man en een vrouw. De man werkt meestal buitenshuis om geld te verdienen. Wanneer zij in een buitengebied wonen, vertrekt hij naar de stad om daar een beter betaalde baan te krijgen. De vrouw zorgt voor het huishouden, de kinderen en het eten. Als het gezin niet kan rondkomen van het salaris van de man, werkt ook de vrouw buitenshuis. De man zorgt meestal voor het geld en de eigendommen van het gezin. De vrouw heeft een lagere status in de Luo-cultuur.

De kinderen in het gezin hebben ook een bepaalde rolverdeling. Er is een verschil tussen de zonen en de dochters. Zonen worden belangrijker gevonden, ze krijgen meer kansen om hun school af te maken en een baan te vinden. Na hun studie kunnen zij voor geld zorgen voor de familie, want de dochters zullen het ouderlijk huis verlaten. De dochters moeten voor de jongere kinderen zorgen. Tevens helpen zij al op jonge leeftijd mee aan het huishouden.⁵ Op dit moment is de rolverdeling tussen man en vrouw aan het veranderen. Vrouwen krijgen meer rechten en meer kansen op een (goed betaalde) baan.⁶⁷⁸

2.1.2.4 F-cultuur

Volgens Pinto zijn culturen onder te verdelen in de F-cultuur, G-cultuur en M-cultuur. Binnen de Luo-cultuur geldt de F-cultuur, dit zien we ook terug binnen Temak.

Kenmerken van de F-cultuur zijn:

Groepidentiteit en ontplooiing van het individu

- Hechte groepsvorming
- Het individu is groepsafhankelijk
- Het belang van de groep staat boven het belang van het individu

Rolpatronen binnen en buiten de familie

- Normen en waarden gelden als gedragsregels voor de groep
- Mannen werken meestal buitenshuis, vrouwen binnenshuis
- Taakverdeling binnen het gezin is duidelijk
- Familieleden hebben veel steun aan elkaar

Doel in het leven, wereldbeeld en levensbeschouwing

- Traditie, religie of normen uit de groep bepalen het doel van het leven
- Eigen ideeën die afwijken van bestaande groepsnormen worden niet gewaardeerd

Status, aanzien, omgaan met vrienden, vreemden en vijanden

- Het behouden van een goede naam in de familie is belangrijk
- Men heeft verplichtingen aan de familiegroep
- Vrienden zijn bijna onderdeel van de familierelatie waarin wederzijdse verplichtingen aan elkaar groot zijn

Omgang met emoties

- Emoties van het individu worden met alle familieleden gedeeld, vreugde, vijandschap enz.
- Het is een schaamte- en schuldcultuur
- Wanneer er kritiek geuit wordt levert dit schaamte op, wanneer anderen hierbij aanwezig zijn voelt dit als een vernedering

Communicatie en sociale interactie

- Formele en informele communicatie is gelijk
- Conflicten en conflicten hanterend
- Er vinden conflicten plaats wanneer normen niet in acht worden genomen
- Conflicten worden niet of op indirecte wijze uitgesproken

Omgaan met seksualiteit, huwelijk en relaties

- De vrouw is ondergeschikt aan de man, zij horen dan ook bij de familie van de man
- De man is het hoofd van het gezin
- Er bestaat een strenge seksuele moraal binnen de groep, men wordt veroordeeld door de groep als hij/zij zich hier niet aan houdt

Politiek en maatschappij

- De docenten, de politiek en politie bepalen hun eigen gezag door middel van de manier waarop zij hun gezag uiten
- Men volgt geen strak tijdschema⁹

⁵ Everlyne, tienermoeder.

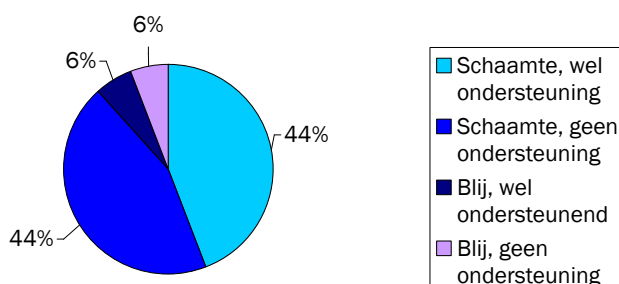
⁶ www.everyculture.com/Ja-Ma/Kenya.html

⁷ Philomena, directrice Temak.

⁸ Vincent, geestelijk verzorger.

⁹ Timmers-Huigens, D. – *Opvoeden praktisch bekeken*. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten, 2004.

Wat was de reactie van de familie op de zwangerschap van de tienermoeder?

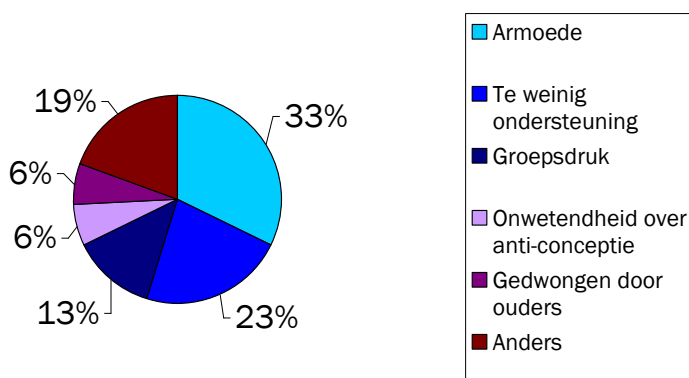

Uit de enquêtes, observaties en gesprekken met de tienermoeders binnen Temak, is gebleken dat er meer schaamte vertoond werd dan blijdschap door hun familie, wanneer zij vertelden dat ze zwanger waren geworden. De mate van ondersteuning verschilt per persoon, de helft van de tienermoeders werd gesteund door hun familie, de andere helft niet. 12% van de ondervraagden geeft aan dat hun familie blij voor hen was, 6% van deze tienermoeders kreeg hierbij ook steun van hen.

2.1.2.5 Tienermoeders binnen Temak

De meiden die worden toegelaten bij Temak, hebben geen of een laag inkomen door de grote bevolkingsgroei en de minimale mogelijkheden om een baan te krijgen. Ze leven in de sloppenwijken van Kisumu. Deze sloppenwijken hebben een slechte infrastructuur, gebrek aan schoon water, sanitair en scholen of men heeft geen geld om naar school te gaan. Andere kenmerken zijn het hoge aantal jeugdigen in de wijk, weinig mogelijkheden om zich te ontplooiën, veel criminaliteit, drugsgebruik en alcoholisme. Deze factoren veroorzaken onder andere ziektes, gedwongen prostitutie, een hoog aantal HIV besmette personen, malaria en een hoog aantal misbruikte en mishandelde kinderen/meiden.

De oorzaken van jong moederschap, volgens de medewerkers van Temak, zijn:

Uit de enquêtes van de tienermoeders kwam naar voren dat 79% van hen per ongeluk zwanger is geraakt. (zie Appendix D). Door verschillende risicofactoren is dit aantal te verklaren. Volgens de medewerkers van Temak is armoede de grootste factor waardoor jong zwangerschap ontstaat. Uit de enquêtes is gebleken dat 33% van de medewerkers dit als antwoord gaf. Daarnaast krijgen de jonge meiden te weinig ondersteuning waardoor ze jong zwanger kunnen raken. Ook groepsdruk speelt een rol zoals in het cirkeldiagram (links) te zien is.

Veel van de volwassen meiden uit de sloppenwijken worden gedwongen om in de prostitutie te gaan werken, zodat ze geld voor hun familie kunnen verdienen. Veel van hen zijn (psychisch) mishandeld en seksueel misbruikt. Verkrachtingen komen regelmatig voor. Deze meiden zijn erg kwetsbaar door trauma's die ze hebben opgelopen en over het algemeen krijgen ze geen hulp of advies van iemand uit hun omgeving.

Regelmatig overlijden partners door HIV en AIDS. De vrouw moet dan alleen voor haar kind(eren), haarzelf en meestal ook voor familieleden zorgen. Omdat ze daar geld voor moeten verdienen, is de verleiding groot om in de prostitutie te gaan werken.

De meiden binnen Temak zijn meestal gestopt met school. De ouders zijn dan opgelucht, want de meiden kunnen dan gaan werken om geld te verdienen voor de familie. Ze gaan aan de slag als schoonmaakster bij familie of vrienden om een minimaal loon te verdienen. De tienermoeders zijn meestal gestopt met school omdat ze zwanger raakten of vroeg zijn getrouwd. De reden om vroeg te trouwen is door dwang van hun omgeving, om aan geld te komen of onderdak te vinden. Tienermoeders leven in een moeilijke situatie. Ze

zijn zelf nog kind en ze moeten voor een kind gaan zorgen. Deze meiden zijn vaak wanhopig op zoek naar liefde. Dit leidt meestal tot meer ongewenste zwangerschappen.

Wat was de leeftijd van de tienermoeder bij de geboorte van haar eerste kind?

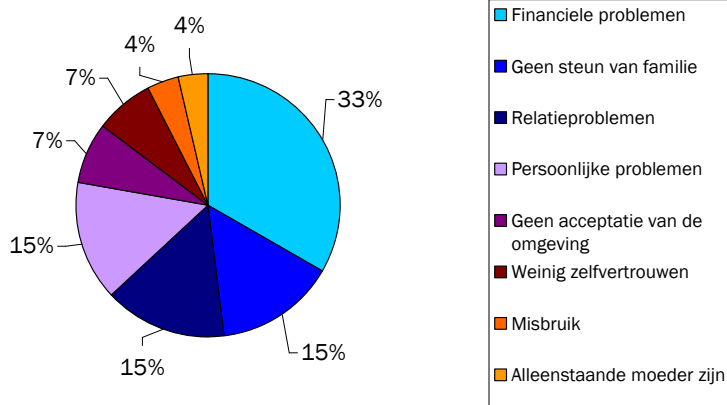
Zoals in deze grafiek te zien is hebben de meeste tienermoeders binnen Temak op jonge leeftijd hun eerste kind gebaard. De meeste meiden, 20 van de 34, waren op dat moment puber. De overige meiden, 14, waren op dat moment jong volwassen.

Experimenteren is een kenmerk van deze leeftijdsfase waar binnen Temak niet veel ruimte voor wordt geboden. Voor tienermoeders is hun eerste prioriteit om zichzelf en het kind te onderhouden en dus in voedsel te voorzien. Hiervoor moeten ze geld verdienen door middel van het beoefenen van een vak, wat ze hier bij Temak kunnen leren. Om zichzelf en hun kind te kunnen onderhouden zullen ze zich moeten houden aan de verwachtingen van Temak. Zij hebben hier de mogelijkheid om een vak te leren wat ze in de toekomst zelfstandig uit kunnen oefenen in de maatschappij. Daarom kunnen de tienermoeders niets anders dan tevreden zijn met de mogelijkheden die hun aangeboden worden. Daarnaast volgen de meiden de normen die ze mee hebben gekregen van hun gezin van herkomst. Experimenteren is hier niet toegestaan. Een vrouw moet verantwoordelijkheid nemen voor het verzorgen van zussen, broers, kinderen en het huishouden.

Binnen Temak krijgen de tienermoeders de ruimte om een eigen identiteit te ontwikkelen. Dit zien we terug in het respecteren van ieders karakter en acceptatie van verschillende uiterlijke kenmerken zoals kapsels en kleding. Temak verwacht niet van de tienermoeders dat ze elke dag in uniform komen en hun haar kort hebben zoals dat op andere scholen soms wel verlangd wordt. Wel stelt Temak het op prijs dat de meiden allemaal het Temak T-shirt dragen. Veelal wordt aan deze verwachting voldaan.

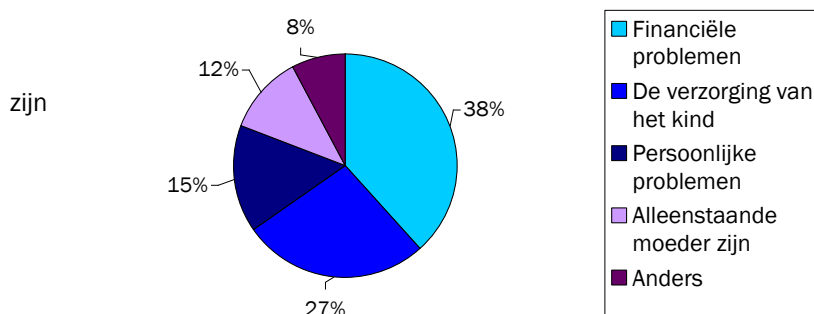
Wanneer een puber tienermoeder wordt, zit het tussen de fase van kind-zijn en volwassen worden. Deze twee verschillende rollen zijn tegenstrijdig aan elkaar, omdat je als puber je eigen identiteit aan het ontwikkelen bent en als ouder gericht moet zijn op de hechtingsrelatie met de baby. De jongere moet deze complexiteit aangaan, omdat het niet kan kiezen tussen de puberteit of jongvolwassen zijn. Deze twee fasen zijn beiden in ontwikkeling.¹⁰

Welke problemen ondervinden de tienermoeders volgens de medewerkers van Temak?

We hebben gesprekken gehad met een aantal tienermoeders. Zij gaven aan dat geld het grootste probleem is waar zij tegenaan lopen. Hierdoor kunnen zij hun kind niet in de primaire levensbehoeften voorzien, zoals eten en kleding. Dit blijkt tevens uit de enquêtes die wij in cirkeldiagrammen hebben weergegeven. Ook de medewerkers van Temak denken dat dit het grootste probleem is van de tienermoeders.

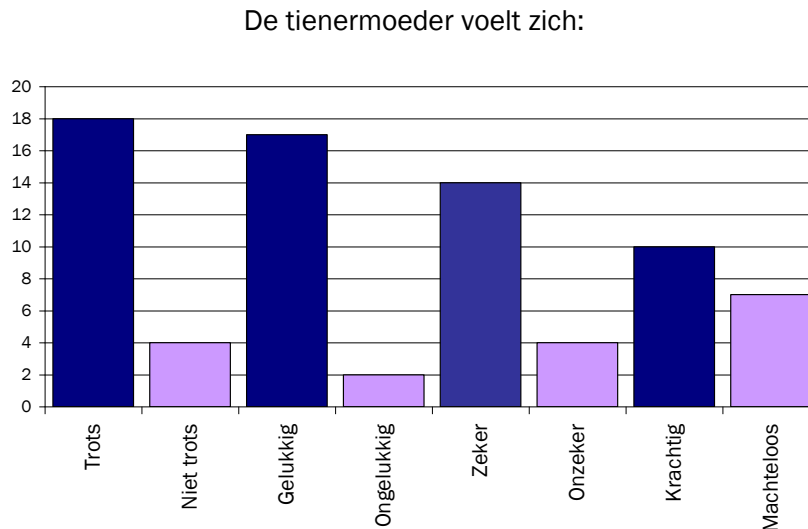
Welke problemen ondervindt een tienermoeder?

Veel problemen hebben betrekking op elkaar, zoals financiële problemen leiden tot onvoldoende verzorging van het kind. Persoonlijke problemen kunnen ontstaan doordat de meiden alleenstaande moeder en geen steun ondervinden van vrienden en familie wat ook in hoofdstuk 2.1.2. naar voren kwam.

¹⁰ Werd, de M.- Hoe doe jij dat? Nou gewoon...! Methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders. Fiom, Zwolle, juni 2008.

Ondanks de problemen die de tienermoeder ondervindt, is uit onze enquête gebleken dat de tienermoeders zich vooral trots, gelukkig, zeker en krachtig voelen. Onderstaande grafiek laat zien dat 7 van de 34 tienermoeders het gevoel van machteloosheid hebben, 4 tienermoeders voelen zich onzeker, 2 ongelukkig en 4 voelen zich niet trots.

Op de vraag 'Ben je blij om jong moeder te zijn' hebben 23 tienermoeders 'Ja' ingevuld. De overige 11 zijn niet blij met het jonge moederschap. Redenen die ze hiervoor opgeven zijn onder andere dat ze hun studie niet af konden maken, dat ze geen steun krijgen van hun familie en dat ze moeite hebben om hun kind te verzorgen. Tienermoeders die wel blij zijn met hun moederschap, geven aan dat zij meer levenservaring hebben opgedaan en dat ze blij zijn dat God hen het kind heeft geschonken. (zie Appendix E)

2.1.3 Conclusie

Door het beantwoorden van deze deelvraag is er een gedegen beeld gevormd van de cultuur in Kenia. Naar aanleiding van de afgenomen enquêtes is er inzicht verkregen in de problemen van een tienermoeder. Verder is de relatie tussen de cultuur en de tienermoeder in beeld gebracht.

Uit onze observaties en interviews is ook gebleken dat religie een belangrijke rol speelt in Temak. Wij zullen daarom in de volgende paragraaf ingaan op de kenmerken van het protestantse en katholieke geloof.

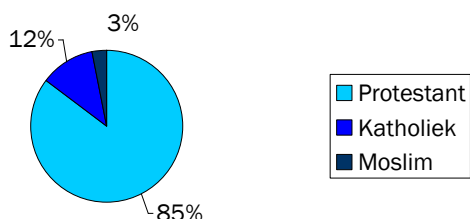
2.2 Met welke richtlijnen van het protestantse en katholieke geloof moet rekening gehouden worden bij het opstellen van de methodiek?

Er zijn enkele richtlijnen die voortkomen uit het protestante en katholieke geloof, waar rekening mee gehouden moet worden bij het opstellen van de methodiek. Het geloof speelt immers een belangrijke rol binnen de hulpverlening van Temak.

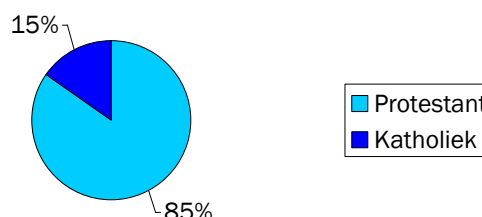
Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden hebben wij gekeken welke religie het meest voorkomt in Temak. Vervolgens worden de twee grootste religies binnen Temak beschreven, namelijk het protestantse en katholieke geloof. Deze paragraaf zal bestaan uit percentages van religies welke door ons onderzoek naar voren zijn gekomen. Daarna zullen wij enkele onderwerpen bespreekbaar maken waar een tienermoeder mee in aanraking zou kunnen komen. Tot slot zullen wij de visie van de tienermoeders in Temak beschrijven ten aanzien van deze onderwerpen.

In de onderstaande twee cirkeldiagrammen is zichtbaar hoe de verdeling van de verschillende religies binnen Temak is onder de tienermoeders en de medewerkers. Het is gebleken dat onder de ondervraagden 85% protestant is, vandaar dat wij het christelijke geloof als uitgangspunt hebben genomen bij de beschrijving van de religie.

Percentage van verschillende religies van tienermoeders binnen Temak

Percentage van verschillende religies van medewerkers binnen Temak

Binnen Temak is er iedere ochtend een bijeenkomst voor de tienermoeders om gezamenlijk te bidden, te zingen en uit de bijbel te lezen. Ook worden er bijeenkomsten georganiseerd door Temak of de tienermoeders om met elkaar over hun persoonlijke leven te praten. Door deze bijeenkomsten vormen de tienermoeders een hechte groep waarin sociale controle ook aanwezig is.

De leefregels die in de bijbel beschreven staan worden de “tien geboden” genoemd. Er wordt van een Christen verwacht dat hij hierna leeft. De tien geboden zijn:

1. Ik ben de Heer uw God, u zult geen andere goden voor uw aangezicht hebben;
2. Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is;
3. Gij zult de naam van de Here, uw God, niet ijdel gebruiken, want de Here zal niet onschuldig houden wie zijn naam ijdel gebruikt;
4. Gedenk de sabbatdag, dat gij die heiligt; zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat van de Here, uw God; dan zult gij geen werk doen, gij noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch de vreemdeling die in uw steden woont. Want in zes dagen heeft de Here de hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte op de zevende dag; daarom zegende de Here de sabbatdag en heiligde die;
5. Eer uw vader en uw moeder, opdat uw dagen verlengd worden in het land dat de Here, uw God, u geven zal;
6. Gij zult niet doodslaan;
7. Gij zult niet echtbreken;
8. Gij zult niet stelen;
9. Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste;

-
10. Gij zult niet begeren uws naasten huis; gij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn rund, noch zijn ezel, noch iets dat van uw naaste is.¹¹

Aangezien wij onze methodiek richten op tienermoeders hebben wij enkele onderwerpen uitgediept met betrekking tot het huwelijk, voorbehoedsmiddelen en zwangerschap. Deze onderwerpen spelen een belangrijke rol in het leven van een tienermoeder. Iedere opvatting verschilt per kerkgemeenschap en geldt dus niet voor alle protestanten en alle katholieken.

Ten eerste is het huwelijk tussen een man en een vrouw door God bedacht en bedoeld om een levenslange relatie met elkaar aan te gaan en elkaar te helpen ontplooien. Samen zijn zij mens (Genesis 1 en 2). In de bijbel staat dat men geen huwelijk of een andere hechte relatie met iemand mag aangaan die niet gelooft in God. Als beiden niet geloven en wel trouwen en een van hen komt later tot het geloof, dan mogen ze wel bij elkaar blijven (1 Korintiërs 7). Binnen het protestantse geloof is het per kerkgemeenschap verschillend of een huwelijk tussen een gelovige en niet-gelovige plaats mag vinden. In het katholieke geloof is dit uitgesloten. Ditzelfde geldt voor een echtscheiding. In de katholieke kerk is dit uitgesloten, binnen protestante kerken wordt dit eerder geaccepteerd.

De meeste tienermoeders in Temak zijn single. Zij zien wel het belang van het huwelijk en zullen ook alleen trouwen met iemand die hetzelfde geloof als hen aanhangt. De reden dat zij single zijn is vanwege hun onverwachte zwangerschap, geen kennis hebben van voorbehoedsmiddelen of door bijvoorbeeld verkrachting.

Binnen de meeste kerkgemeenschappen is men het erover eens dat seks voor het huwelijk of wisselende seksuele contacten voor het huwelijk niet toegestaan zijn. Dit is in de praktijk moeilijk te controleren of tegen te houden. De Bijbel zegt dat men met seks moet wachten totdat men is getrouwd en alleen seks mag hebben met die ene huwelijkspartner waar je je leven mee deelt. Wanneer je seks met iemand hebt gehad, moet je ook met die persoon trouwen.

De voornaamste reden van de tienermoeders om seks te hebben is vanwege de nood om geld te verdienen en hierdoor te overleven. Wanneer zij hun vriend tevreden stellen en seks hebben, hebben zij meer hoop op een betere toekomst. Ze proberen hun vriend bij zich te houden. Bij de meeste tienermoeders in Temak heeft hun vriend hen verlaten wanneer zij erachter kwamen dat zij zwanger was. Ook al zouden de meiden de gedachte hebben om met de persoon te trouwen waar men seks mee heeft gehad, dit gebeurt vaak niet in de praktijk vanwege hun overlevingsmechanisme.

In de bijbel staat vermeld dat iedere man 'met verstand bij zijn vrouw moet wonen' (1 Petrus 3:7). Hiermee wordt bedoeld dat de man zijn verantwoordelijkheid moet nemen en niet steeds de vrouw zwanger mag maken, zoals dat nu nog steeds in armere milieus voorkomt. Dit is tevens het geval bij de tienermoeders die op dit moment aanwezig zijn binnen Temak. Wanneer een vrouw toch zwanger raakt voor het huwelijk kan het 'probleem' verholpen worden door dan alsnog in het huwelijk te treden. De mate van acceptatie hangt meer af van de houding van de omgeving dan van de opvattingen uit de bijbel. In beide kerken zal het kind geaccepteerd worden en mag het dan ook gedoopt worden.

Abortus is binnen beide geloofsovertuigingen niet toegestaan, tenzij de moeder in levensgevaar verkeert. Voorbehoedsmiddelen worden binnen de protestantse gemeenten niet helemaal verboden. Wel wordt er onderscheid gemaakt tussen voorbehoedsmiddelen (condoom, pil) en de bevruchting afbreken (morning-after pil, abortus). Bij het katholieke geloof is het gebruik van voorbehoedsmiddelen in principe niet toegestaan. Hoewel dit in de strijd tegen ziekte niet altijd wordt geaccepteerd.

Uit de enquêtes is gebleken dat veel tienermoeders hun kind als een gave van God zien. Abortus is daarom voor hen geen optie. De zwangerschap had voorkomen kunnen worden door het gebruik van voorbehoedsmiddelen. Vanwege het gebrek aan kennis over deze anticonceptie en het gebrek aan geld, is het voor de tienermoeders moeilijk om het gebruik van voorbehoedsmiddelen te realiseren.

¹¹ Nederlands Bijbel Genootschap - *NBG-vertaling*. Haarlem, 1951.

2.2.1 Conclusie

Uit het onderzoek en naar aanleiding van het uitwerken van deze deelvraag kan geconcludeerd worden dat tienermoeders veel steun vinden in hun geloof. Nadat we de cultuur en de religie van de tienermoeders hebben beschreven hebben wij verder onderzoek verricht naar de manier waarop zij op dit moment door de medewerkers binnen Temak worden begeleid.

2.3 Op welke manier worden op dit moment de tienermoeders begeleid in Temak?

Om aan te kunnen geven welke methodiek geschikt is gekeken op welke manier de tienermoeders op dit moment begeleid worden. Deze deelvraag is uitgewerkt aan de hand van de functies die er zijn binnen Temak en welke taken er worden uitgevoerd door de individuele medewerkers. Bij iedere functie wordt aangegeven hoe hij of zij de tienermoeders begeleidt. Na deze uitwerking van de verschillende functies en hun begeleidingshouding zullen we middels histogrammen en diagrammen laten zien hoe de tienermoeders de begeleiding ervaren.

Om antwoord te kunnen geven op deze deelvraag hebben we gebruik gemaakt van verschillende methoden, namelijk observaties, interviews en enquêtes bij de tienermoeders en de medewerkers van Temak.

2.3.1 Geestelijk verzorger

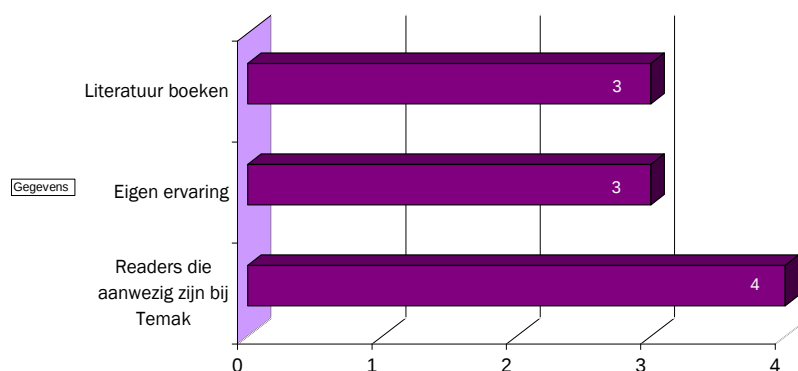
Uit onze observaties kwam naar voren dat er een geestelijk verzorger aanwezig is om de tienermoeders professioneel met zijn ervaring en kennis te begeleiden bij hun persoonlijke problemen. Wij hebben gezien en gehoord dat de geestelijk verzorger een eigen werkwijze hanteert. Hij heeft geen eigen kantoor waardoor hij rondloopt op het terrein van Temak om contact te maken met de tienermoeders. Hij gaat met hen individuele gesprekken aan, maar organiseert ook groepsdiscussies. Tijdens deze gesprekken wordt er aandacht besteed aan verschillende onderwerpen dat hen bezighoudt. Soms is het noodzakelijk om hen op andere gedachten te brengen, soms denken ze bijvoorbeeld dat ze niet zwanger kunnen raken van onveilige seks. De geestelijk verzorger zegt dat hij zijn begeleidingsgesprekken thuis rapporteert.

Twee middagen in de week nemen de tienermoeders deel aan activiteiten die door de geestelijk verzorger georganiseerd zijn. Dit zijn muzisch-agogische activiteiten die gericht zijn op ontspanning, ontwikkeling en het versterken van hun zelfvertrouwen. Hij maakt hierbij gebruik van onder andere muziek, dans, poëzie en film. Tijdens het interview met hem kwam naar voren dat hij met persoonlijke problemen, die hij ondervindt tijdens zijn werk, terecht kan bij mensen uit zijn omgeving. Hij wil dit niet bespreken met zijn collega's op Temak, omdat hij hen niet meer vertrouwt naar aanleiding van gebeurtenissen in het verleden. Deze gebeurtenissen hebben ertoe geleid dat het vertrouwen van de tienermoeders werd beschaamd.

2.3.2 Onderwijzers

Aan de hand van onze observaties kunnen wij concluderen dat de onderwijzers binnen Temak hun aandacht gericht hebben op de invulling van de lessen en niet op de individuele begeleiding van de tienermoeder. Deze observaties werden bevestigd door de directrice. Zij gaf aan dat de tienermoeders de individuele begeleiding van de onderwijzers missen. Hier heeft zij ook met de onderwijzers een gesprek over gehad, maar wij zien hierin nog geen vorderingen. Wij denken dat er sociaal wenselijke antwoorden zijn gegeven op de vragen in de enquête die te maken hebben met hun werkwijze en begeleiding. Zij gaven aan dat ze altijd naar de tienermoeders luisteren wanneer zij naar hen toekomen en hen ook advies geven als dit nodig is. Dit hebben wij echter in onze observaties niet terug gezien.

Welk materiaal gebruiken de onderwijzers om hun lessen voor te bereiden?

Binnen Temak werken er in totaal 8 onderwijzers. Ook de geestelijk verzorger valt hieronder. In de enquête kon men bij de vraag 'Welk materiaal gebruiken de onderwijzers om hun lessen voor te bereiden?' meerdere antwoorden invullen.

Voor de voorbereiding van de lessen gebruikt meer dan de helft readers die aanwezig zijn bij Temak. Deze zijn specifiek gericht op de lesinhoud van de verschillende onderdelen. Daarnaast worden literaire boeken net zovaak gebruikt als de eigen ervaring van de onderwijzers.

2.3.3 Directie

De directie van Temak bestaat uit twee directeuren. Aan de hand van gesprekken en observaties kunnen wij concluderen dat een van de directeuren nauw betrokken is bij de begeleiding van tienermoeders. Zij organiseert groepsgesprekken met tienermoeders om problemen te bespreken en advies te geven. Daarnaast is zij iedere dag in contact met de kinderen en tienermoeders. Dit doet zij om het vertrouwen te winnen van de tienermoeders, zodat zij bij haar terecht kunnen met al hun problemen. Zij biedt een luisterend oor en helpt hen als dit mogelijk is.

De andere directeur is het aanspreekpunt van de tienermoeders. Binnen de verschillende afdelingen van Temak hebben de tienermoeders een leader. De tienermoeders kunnen bij hun leader terecht met vragen, problemen en opmerkingen. Deze leader licht de directeur in over huidige omstandigheden die gaande zijn onder de tienermoeders. Hij probeert hier oplossingen voor te vinden en hen deze aan te reiken. Dit is het enige persoonlijke contact tussen de directeur en de tienermoeder, daarnaast houdt hij zich vooral bezig met het zakelijke gedeelte van de organisatie.

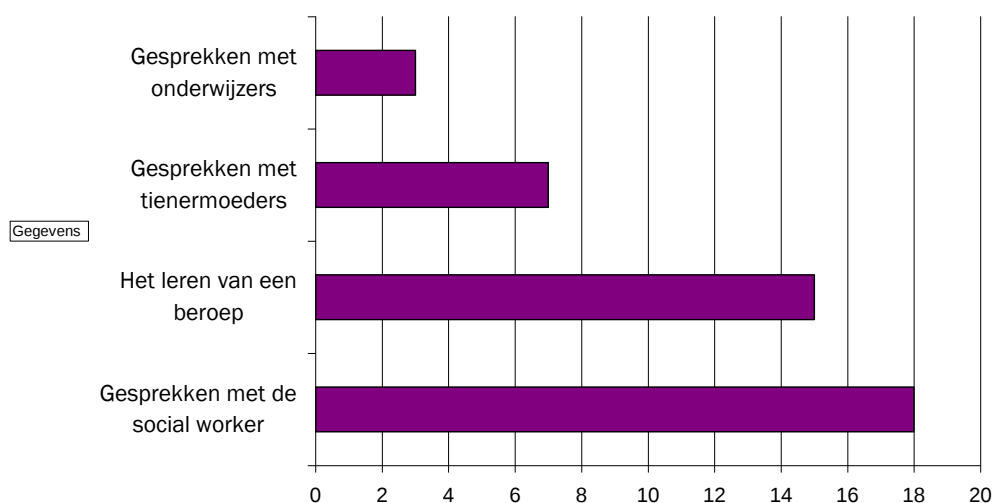
2.3.4 Verpleegkundige

Tijdens een gesprek met de verpleegkundige gaf zij aan dat zij iedere maandag een voorlichtingsmiddag organiseert voor de tienermoeders. Hierin worden verschillende onderwerpen belicht zoals HIV, zwangerschap en verzorging van het kind. Soms doet ze dit zelf en soms nodigt ze een gastspreker uit. Aan de hand van observaties kunnen wij concluderen dat deze voorlichtingen niet plaatsvinden. Ze doet dit echter wel tijdens haar consultaties met de tienermoeders. Naast het geven van informatie biedt ze ook medische hulp.

2.3.5 Tienermoeders en begeleiding

Uit ons onderzoek is gebleken dat 53% van de tienermoeders voornamelijk met hun persoonlijke problemen naar de geestelijk verzorger gaan. Daarnaast geeft 44% aan dat zij door het leren van een beroep, geholpen worden met hun persoonlijke problemen. Een logische verklaring hiervoor is, is dat zij geld kunnen verdienen met werk waardoor zij hun financiële problemen kunnen terugdringen.

Op welke manier vindt een tienermoeder dat ze begeleid wordt met haar persoonlijke problemen binnen Temak?

Uit het bovenstaande histogram is af te lezen dat 3 van de 34 tienermoeders met hun persoonlijke problemen de onderwijzers raadplegen. Het is dan ook voor de hand liggend dat zij het contact met de onderwijzers graag anders zouden willen zien. (zie Appendix G). Het contact met de social worker wordt wel gewaardeerd.

2.3.6 Conclusie

De conclusies uit de enquêtes laten ons zien wat verbeterd zou kunnen worden. Deze feedback is meegenomen het opstellen en beschrijven van de aanbevelingen. Naast de praktische klachten van tienermoeders binnen Temak is het belangrijk om de emotionele en psychische klachten van een tienermoeder te herkennen en er naar te handelen. Voor het schrijven van de methodiek en het ontwikkelen van de aanbevelingen is deze holistische benadering van belang.

2.4 Welke psychische gevolgen heeft een zwangerschap op een tienermoeder?

Uit de voorgaande deelvraag is gebleken dat de tienermoeders binnen Temak enkele punten hebben aangegeven welke verbeterd zouden kunnen worden. Deze punten zijn voornamelijk gericht op de relatie tussen de medewerkers en de tienermoeders. Zij gaven onder andere aan dat zij zich niet begrepen voelen in hun situatie als tienermoeder. Uit het vooronderzoek in Nederland is gebleken dat tienermoeders psychische gevolgen kunnen ervaren door een zwangerschap. Aangezien er vele methodes beschikbaar zijn om tienermoeders te begeleiden is deze deelvraag belangrijk zodat de meest geschikte methode kan worden gekozen die aansluit bij de problematiek van hen.

Een tienermoeder is een vrouw die voor haar 20ste levensjaar haar eerste kind heeft gebaard. Dit betekent dat de jonge meid in de puberteit of in de fase van jongvolwassenheid moeder wordt.

We hanteren de volgende fasen:

- Puberteit van 12-18 jaar
- Jongvolwassenheid van 18-25 jaar

Zowel in de puberteit als in de jongvolwassenheid vinden er lichamelijke, psychische, cognitieve en sociale veranderingen plaats.

2.4.1 Puberteit

Tijdens de puberteit vindt de ontwikkeling van de persoonlijke identiteit plaats. Ze richten zich op zelfverwerkelijking en sociale erkenning. Daarnaast proberen zij hun eigen levensstijl te ontwikkelen. Een puber bevindt zich in een emotionele periode waarin hormonale veranderingen plaatsvinden.

Lichamelijke veranderingen zijn bijvoorbeeld: lengte, gewicht en geslachtskenmerken die zich tijdens deze periode aan het ontwikkelen zijn. Bij meisjes begint deze ontwikkeling ongeveer 2 jaar eerder dan bij jongens. In de puberteit ontwikkelt zich tevens de seksualiteit. De jongere is bezig met het vinden van acceptabele seksualiteit door middel van experimenteren.

De puberteit zorgt voor psychische ongeordendheid. Dit veroorzaakt schommelingen in het gedrag en kan de ideeën en standpunten van de puber beïnvloeden. Deze ongeordendheid zorgt voor overmaat aan energie dat zich uit in opgewondenheid, ongeduld, impulsiviteit en luidruchtigheid. Deze pubers zoeken actie, ze willen bezig zijn, ongeacht of dit positief of negatief is. Dit gedrag kan voor conflicten zorgen in de geordende wereld van ouders, leerkrachten en politie. Sociale conflicten zijn dus meestal onvermijdelijk. In de puberteit beginnen jongens en meisjes van elkaar te verschillen. Jongens zijn vaak zelfstandig en gebruiken veel verbale uitingen. Meisjes daarentegen keren meestal in zichzelf en zijn eenkennig. Daarnaast kan de zelfwaardering van meisjes dalen, doordat ze moeten schikken naar de positie van de jongens.

De puberteit is een periode waarin de eigen identiteit ontwikkeld wordt. De puber komt veel nieuwigheden tegen. De normen en waarden van het gezin en hun leefomgeving zijn hierbij van belang om tijdens onzekere periodes op terug te kunnen vallen. Het maakt hen duidelijk waar en waarvoor ze dienen te staan. Het geeft hen ordening, structuur, vastigheid en zelfvertrouwen. Tijdens de puberteit gaan de pubers nadenken over de maatschappij en hun eigen milieu. Ze stellen kritische opvattingen ter discussie waarbij ze een duidelijke, eigen mening gaan vormen.

Tijdens de puberteit komen de meeste pubers in aanraking met andere milieus. Ze doen hierbij ervaringen op buiten het gezin. Hier zien zij andere normen en waarden die kunnen leiden tot meningsverschillen tussen ouders en kind. Vooral vrienden en leeftijdsgenoten zijn in deze fase belangrijk, waardoor ouders meer op de achtergrond komen te staan. Over het algemeen kunnen ouders en kinderen goed met elkaar overweg, de conflicten die ontstaan worden meestal opgelost. Dit komt door de wederzijdse loyaliteit en het vertrouwen. Bij pubers groeit het zelfbewustzijn. Ze gaan zich met anderen vergelijken en vinden het belangrijk om door hen geaccepteerd te worden.

In de puberteit wordt men ervan bewust dat ze een eigen identiteit hebben. In de laatste fase van de puberteit, de adolescentie (van ongeveer 16 tot 18 jaar), ontstaat er een stabiele identiteit.

2.4.2 Jongvolwassenheid

In deze fase heeft de jongvolwassene een plaats gevonden in haar persoonlijke en maatschappelijke leven. Er wordt van een jongvolwassene verwacht dat hij/zij aan bepaalde verwachtingen van de maatschappij voldoet. Bijvoorbeeld: zichzelf in de hand hebben, het hanteren van dezelfde normen, vindingrijk, energiek en stressbestendig zijn.

Tijdens de jongvolwassenheid is men op zoek naar een diepgaande relatie met de gekozen partner. Men krijgt behoefte aan intiem en persoonlijk contact dat zich uit in verkering, een huwelijk of gezin. Dit verandert de leefomgeving van de jongvolwassene.

Tevens krijgt de jongvolwassene een andere maatschappelijke positie. In deze fase kan zij op een volwassen manier met anderen omgaan, in zowel de maatschappelijke en sociale omgeving als in het eigen milieu.¹²

2.4.2.1 Zwangerschap

Jonge moeders moeten zich voorbereiden op hun nieuwe rol als moeder. Dit kan ingrijpend zijn. Het verlangen om een gezond en volmaakt kind te krijgen gaat soms samen met de gedachte dat ze een kind krijgen met gebreken. Ze willen de ideale moeder zijn, maar hebben ook de angst om daarin tekort te schieten. Deze angst kan groter zijn wanneer de jonge moeder geen 'goed' voorbeeld heeft gehad van haar eigen moeder.

2.4.2.2 Risico- en beschermende factoren

In het model van Bakker, 1999 (zie Appendix H) is de balans tussen risicofactoren en beschermende factoren van tienermoeders weergegeven. Hieruit kan men verklaren hoe psycho-sociale problemen ontstaan. Op drie niveaus wordt dit uitgewerkt, individueel, sociaal en maatschappelijk.

2.4.3 Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat tieners psychische gevolgen ondervinden door jonge zwangerschappen. Echter, we moeten ons ervan bewust zijn dat alleen door de psychische gevolgen geen totaal beeld ontstaat. Naast de psychische gevolgen spelen cultuur, religie en armoede een rol die de Keniaanse problematiek wel degelijk verschillend maakt van de Nederlandse.

¹² Angenent, H. – *Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling*. HBUitgevers, Baarn, 2004.

2.5 Welke methodieken kunnen door begeleiders gebruikt worden om tienermoeders te begeleiden?

In hoofdstuk 1.4 hebben wij in kaart gebracht welke psychische problemen bij tienermoeders spelen. Naar aanleiding hiervan hebben wij door middel van interviews en literatuuronderzoek in Nederland bekeken welke methodiek geschikt zou kunnen zijn in de begeleiding van tienermoeders. Om ideeën op te doen voor een geschikte methodiek hebben wij ons georiënteerd op verschillende methodes die op dit moment gebruikt worden. Wij hebben ons hierbij gerealiseerd dat deze methodes waarschijnlijk niet aansluiten bij de hulpverlening in Kenia. Toch vonden wij het van groot belang om bepaalde kenmerken van methodes te leren kennen om zodoende een beeld te krijgen van de begeleiding van tienermoeders met hun specifieke problematiek.

2.5.1 Triple P

Naam:	Triple P staat voor Positief Pedagogisch Programma.
Doelgroep:	Ouders met kinderen van 0 t/m 16 jaar.
Doel:	(Ernstige) emotionele- en gedragsproblemen bij kinderen voorkomen door bevordering van competent ouderschap. Positieve krachten in het gezin en de competentie van ouders worden versterkt, risicofactoren worden verminderd.
Gericht op:	Verandering of vermindering van opvoedingsgedrag dat zorgt voor het ontstaan van emotionele- en gedragsproblemen bij kinderen.
Werkwijze:	Het stimuleren van het probleemoplossend vermogen en de sociale competenties van ouders door veel aandacht te hebben voor hun dagelijkse communicatie in het gezin.

Triple P richt zich op 5 basiskenmerken van positief opvoeden, namelijk:

1. Kinderen een veilige (fysiek en emotioneel) en stimulerende omgeving bieden;
Het is belangrijk dat kinderen voldoende ruimte en stimulans krijgen om zich te ontwikkelen.
2. Kinderen laten leren door positieve ondersteuning;
Positieve aandacht en aanmoediging zorgt voor verdere ontwikkeling van de vaardigheden van een kind.
3. Een aansprekende discipline hanteren;
Als een kind zich niet goed gedraagt is het belangrijk dat ouders snel reageren op een heldere manier. Het kind leert dan hoe hij/zij zich moet gedragen.
4. Realistische verwachtingen hebben;
Als ouders te veel of te vroeg bepaalde dingen van hun kind eisen, kunnen er problemen ontstaan. Ieder kind is uniek en ontwikkelt zich in eigen tempo.
5. Goed voor jezelf zorgen.
Als ouder moet je niet te streng zijn voor jezelf, iedereen maakt fouten tijdens het opvoeden. Als men goed voor zichzelf zorgt, kunnen men ook beter voor hun kind zorgen.

Om een stimulerende leeromgeving te creëren voor kinderen worden ouders geholpen met een aantal competenties, zoals het omgaan met gedrags- en faseproblemen, minder gebruik van dwingende en negatieve disciplinevormen, betere communicatie in het gezin en minder opvoedingsstress. Triple P geeft hiervoor praktische informatie over opvoedingsvaardigheden en bepraat ervaringen van ouders.

De methodiek Triple P is gebaseerd op de sociale leertheorie. Dit houdt in dat dwingende en disfunctionele patronen in een gezin zorgen voor antisociaal gedrag van kinderen. Door positieve aandacht kan dit gedrag verminderd worden. Als theoretische basis hanteren zij ook theorieën over gedragverandering (positieve aandacht is belangrijk), ontwikkelingspsychologie (zorgen voor een ondersteunende omgeving), de sociale-informatietheorie (de rol van gedachten) en ontwikkelingspsychopathologie (risico- en beschermingsfactoren).

Bij het programma Triple P is zelfregulatie een belangrijk begrip. Het sturen van hun eigen gedrag wordt gestimuleerd door het leren van opvoedingsstrategieën en de manier waarop professionals met de ouders omgaan. Zelfregulatie zorgt ervoor dat ouders zich competent gaan voelen qua:

- Zelfredzaamheid;
Ouders leren vertrouwen op hun eigen beoordelings- en oplossingsvermogen en nemen zelf verantwoordelijkheid.
- Persoonlijke effectiviteit;
Voldoende zelfvertrouwen van de ouders is belangrijk. Het gevoel van effectiviteit wordt bevorderd door ouders en kinderen succeservaringen te laten ervaren.

-
- Zelf leiding kunnen geven;
Ouders bepalen wat ze belangrijk vinden in de opvoeding en welk gedrag ze willen veranderen (van hen en van hun kind(eren)) door middel van doelen, strategieën, evaluatie, observatie, kennis en vaardigheden.
 - Zelfsturing;
Het inschatten van ouders' eigen aandeel en die van hun kind in de opvoedingssituatie. Men leert te reflecteren en inzicht te krijgen in factoren die van invloed zijn op het gedrag van het kind en henzelf.
 - Problemen oplossen;
In verschillende situaties kunnen ouders opvoedingsproblemen oplossen door hun verkregen competenties. Problemen zullen afnemen als ouders risico's beter en sneller in kunnen schatten.¹³¹⁴¹⁵¹⁶

¹³ www.triplep-nederland.nl

¹⁴ www.positiefopvoeden.nl

¹⁵ Lohuis, A., de KIJ. Deventer, 2008.

¹⁶ Informatiemap Ouder Kind voorziening van Stichting de KIJ, 2008.

2.5.2 Opvoedingsondersteuning

Tijdens de opvoeding is sociale steun van ouders, vrienden of familie meestal voldoende. Dit is een belangrijke vorm van informele opvoedingsondersteuning. Daarnaast hebben sommige ouders behoefte aan professionele, formele opvoedingsondersteuning. Dit houdt in: pedagogische informatie, advies, moedercursussen en hulp. Dit wordt gedaan door bijv. huisartsen, consultatiebureaus en bureaus jeugdzorg.

Opvoedingsondersteuning heeft een preventieve functie. Met een advies kunnen ernstige gezinsproblemen worden voorkomen, als dit niet mogelijk is wordt videohometraining of Family First aangeboden.

Deze methodiek kan gebruikt worden voor alle opvoeders, zoals ouders, verzorgers, leidsters/leerkrachten en kinderwerkers. Daarnaast kan de buurt betrokken worden, bijv. het versterken van sociale banden tussen bewoners, het werken in kindercentra of de samenwerking tussen school en een wijkcentrum.

Methodes die onder 'opvoedingsondersteuning' vallen, zijn:

- praktische steun
- televisie
- internet
- schriftelijke informatie
- activiteiten
- huisbezoek
- sociale steun
- ontmoetingsmogelijkheden voor ouders
- themabijeenkomsten/ouderavonden
- pedagogische advisering
- oudercursussen
- oudertrainingen
- ambulante hulp
- praktische gezinsbegeleiding / thuisbegeleiding / gespecialiseerde gezinsverzorging
- gezinsbegeleiding / intensieve opvoedingsondersteuning
- programma's ontwikkelingstimulering¹⁷¹⁸

¹⁷ www.nji.nl

¹⁸ Informatiemap Ouder Kind voorziening van Stichting de KIJ, 2008.

2.5.3 Heft in eigen hand

Heft in eigen hand is een methodiek die opgesteld is door het Fiom met betrekking tot het opzetten van een jonge moedergroep.

Vorbereiding

Doelgroep:

- De jonge moeders hebben voor hun 20ste een kind gekregen en zijn niet ouder dan 23 jaar
- De jonge moeders komen op vrijwillige basis
- De zwangere meiden moeten minimaal 3 maanden in verwachting zijn. (Ze weten dan dat ze het kind willen houden en de kans op een miskraam is kleiner na 3 maanden)
- De jonge moeders begrijpen de Nederlandse taal en kunnen deze zelf ook (redelijk) spreken
- De jonge moeders hebben geen ernstige psychiatrische- of verslavingsproblematiek
- De jonge moeders kunnen tijd vrij maken om op de gestelde dagen en tijden naar de jonge moedergroep te komen.

Intake

Tijdens een intakegesprek wordt er gekeken naar de bovenstaande criteria, de situatie en de verwachtingen van de jonge moeder en de begeleider. Gezamenlijk worden er leerdoelen opgesteld.

Groepsgrootte en groepsproces

Om het gevoel van veiligheid te waarborgen is een groep van min. 6 jonge moeders en een max. van 12 aan te raden.

Een wekelijkse ontmoeting is zinvol voor het groepsproces, hierdoor krijgen de jonge moeders de mogelijkheid om een goede relatie op te bouwen. Daarnaast kan men onderscheid maken in een gesloten en open groep. Een gesloten groep zal gedurende het gehele groepsproces dezelfde samenstelling behouden. Bij een open groep kunnen gedurende het groepsproces steeds weer nieuwe jonge moeders deelnemen.

Begeleiding

Het is aan te raden een jonge moedergroep te leiden door twee begeleiders, een professional en een ervaringsdeskundige. Hierdoor kan er meer individuele aandacht aan de jonge moeders gegeven worden.

Locatie

Enkele aandachtspunten voor de keuze van een ruimte zijn;

- Eventueel een aparte ruimte voor kinderopvang
- De ruimte biedt voldoende rust en privacy om met de groep ongestoord te werken
- De ruimte moet groot genoeg en gezellig zijn.

De begeleiding

Houding

Als begeleider is het belangrijk om positieve waardering te uiten naar de jonge moeders toe door een open en constructieve houding. De begeleider mag kritiek uiten, maar dit moet beperkt zijn.

Daarnaast moet de begeleider duidelijk richting geven aan de activiteiten en doelgericht werken. Het is belangrijk om de persoonlijke doelen van de jonge moeders goed voor ogen te houden en concreet aan te geven wat er gedaan moeten worden om deze doelen te kunnen behalen. Zo weten de jonge moeders wat van hen verwacht wordt en worden ze bij het proces betrokken.

Flexibiliteit en vraaggerichtheid zijn de overige twee competenties die de begeleider moet beheersen om met jonge moeders te werken. Dit is nodig om op een professionele manier onverwachte gebeurtenissen op te kunnen vangen en aan te kunnen sluiten bij de behoeften van de jonge moeders.

Basisvaardigheden

Het invoegen bij of afstemmen op de denk- en beleavingswereld van de jonge moeders is een belangrijke vaardigheid. De begeleider moet empathisch zijn zodat een relatie op gang kan worden gebracht.

Daarnaast is het erg belangrijk om als begeleider de negatieve gedachten van de jonge moeder om te zetten in positieve gedachten.

De fasen van een groepsproces

Opbouwfase

Voor de jonge moeders is de opbouwfase een onzekere periode, daarom ligt het accent van deze fase op veiligheid en vertrouwen. Er wordt veel aandacht besteed aan het vergemakkelijken van onderling contact en de werkrelaties tussen de begeleiders en de moeders.

Tijdens de opbouwfase wordt er veel bijgepraat maar worden ook de activiteiten uitgekozen. Van de begeleider wordt verwacht dat hij de leiding neemt over de beginfase. Daarnaast kan de begeleider veiligheid bieden door onder andere de tijd te nemen en gezamenlijk het programma te maken.

Middenfase

In deze fase wordt er minder structuur geboden. De meeste moeders hebben hun eigen plekje in de groep gevonden. (Moeilijk bespreekbare) onderwerpen worden uitgediept. Dit doet men door middel van thema's of activiteiten met de groep. Zo kunnen ze verschillende situaties van verschillende kanten bekijken. Hun eigen ervaringen kunnen zij breder gaan zien door discussies met anderen. Ook worden de moeders door elkaar gestimuleerd en uitgedaagd om problemen te bespreken.

In de middenfase worden de moeders zich bewust van hun eigen kracht en kwaliteiten. Het zelfvertrouwen en het positieve zelfbeeld wordt bekrachtigd door (h)erkenning en steun in de groep.

Afbouwfase

In de afbouwfase gaan het om het afbouwen van het 'formele' contact. Ze leren zelf verder te gaan. De jonge moeders evalueren de ervaringen in de jonge moedergroep waardoor zij beseffen dat ze zelf verantwoordelijk zijn voor het verloop van hun leven. De nadruk wordt erop gelegd dat men zelf keuzes kan maken en dat ze hiervoor hun eigen kracht en (nieuwe) vaardigheden kunnen gebruiken.

De begeleider neemt in deze fase minder de leiding, maar helpt hen om inzicht te krijgen in hun situatie.¹⁹

¹⁹ Fiom - *theorie Heft in eigen hand*, 2008.

2.5.4 Fiom- 8 fasen model

Het 8- fasenmodel is een werkwijze die zich richt op meervoudige problematiek. De situatie wordt op alle leefgebieden geanalyseerd en er kan een samenhangende aanpak gekozen worden om hulp te verlenen. Het is dus een planmatige manier van werken dat in 8 fasen wordt doorlopen. Het heeft een duidelijk begin en eind, vanaf het eerste contact totdat de nazorg is afgerond. Dit model werkt oplossings- en systeemgericht.

De 8 fasen:

Aanmeldfase

Tijdens het eerste contact wordt er vooral gekeken naar de praktische problemen die de tienermoeder ondervindt zoals huisvesting en inkomen. De persoonlijke problemen worden hierin niet besproken aangezien de vertrouwensband nog ontbreekt.

Intakefase

De persoonlijke problemen worden benoemd. De vraag van de tienermoeder staat centraal. Tijdens het hulpverleningsproces zullen de oorzaken en gevolgen daarvan naar voren komen.

Opbouwfase

Tijdens deze fase zoekt de begeleider contact met de tienermoeder. Het is van belang dat de hulpverlener in de leefomgeving van de tienermoeder hulp gaat verlenen. Om vertrouwen te winnen zal de hulpverlener gericht zijn op alle leefgebieden van de tienermoeder.

Analysefase

Verschillende leefgebieden van de tienermoeder worden in kaart gebracht aan de hand van een persoonsbeschrijving. Dit is de basis voor het opstellen van een begeleidingsplan.

Planningsfase

In de planningsfase worden de doelen opgesteld waaraan de tienermoeder de komende tijd gaat werken. Deze doelen worden in kleine stappen geformuleerd waardoor ze in de toekomst zelfstandig, op sociaal en economisch gebied, deel kan nemen aan de maatschappij.

Uitvoeringsfase

Tijdens deze fase wordt er gewerkt aan de doelen. Dit kan zowel met individuele- als groepsbegeleiding zijn. Groepsbegeleiding kan als voordeel hebben dat men ervaringen kan uitwisselen met lotgenoten.

Evaluatiefase

In de evaluatiefase wordt er teruggekeken op de uitvoeringsfase. Indien nodig worden doelen bijgesteld en wordt het begeleidingsplan opnieuw uitgevoerd.

Uitstroomfase

In deze fase is de tienermoeder volwassen waardoor ze zelfstandig kan functioneren in de maatschappij. Wanneer dit niet het geval is zal zij langdurige begeleiding nodig hebben.

De houding van de begeleider

Hieronder de kenmerken waaraan een begeleider van een tienermoeder moet voldoen;

- Vraagbaakfunctie
Het is belangrijk om op de hoogte te zijn van de sociale kaart en actuele ontwikkelingen.
- Bewust zijn van hun eergevoel
- Duidelijk en eerlijk zijn tegenover de tienermoeder
- Aansluiten bij de tienermoeder
Niet handelen vanuit een oordeel maar solidair zijn.
- Veiligheid en vertrouwen scheppen door het aangeven van kaders
Een accepterende houding aannemen en het aangeven van wenselijke omgangsnormen.
- Oprechte interesse tonen
Vertrouwelijk met elkaar omgaan maar wel de professionaliteit bewaren.
- Aanspreken als puber en moeder
Rekening houden met hun leeftijdsfase, hen aanspreken op hun moederschap en op hun puber- zijn.
- De juiste toon vinden
Het is belangrijk interesse te tonen in het kind en de moeder en daarnaast over jezelf te vertellen.

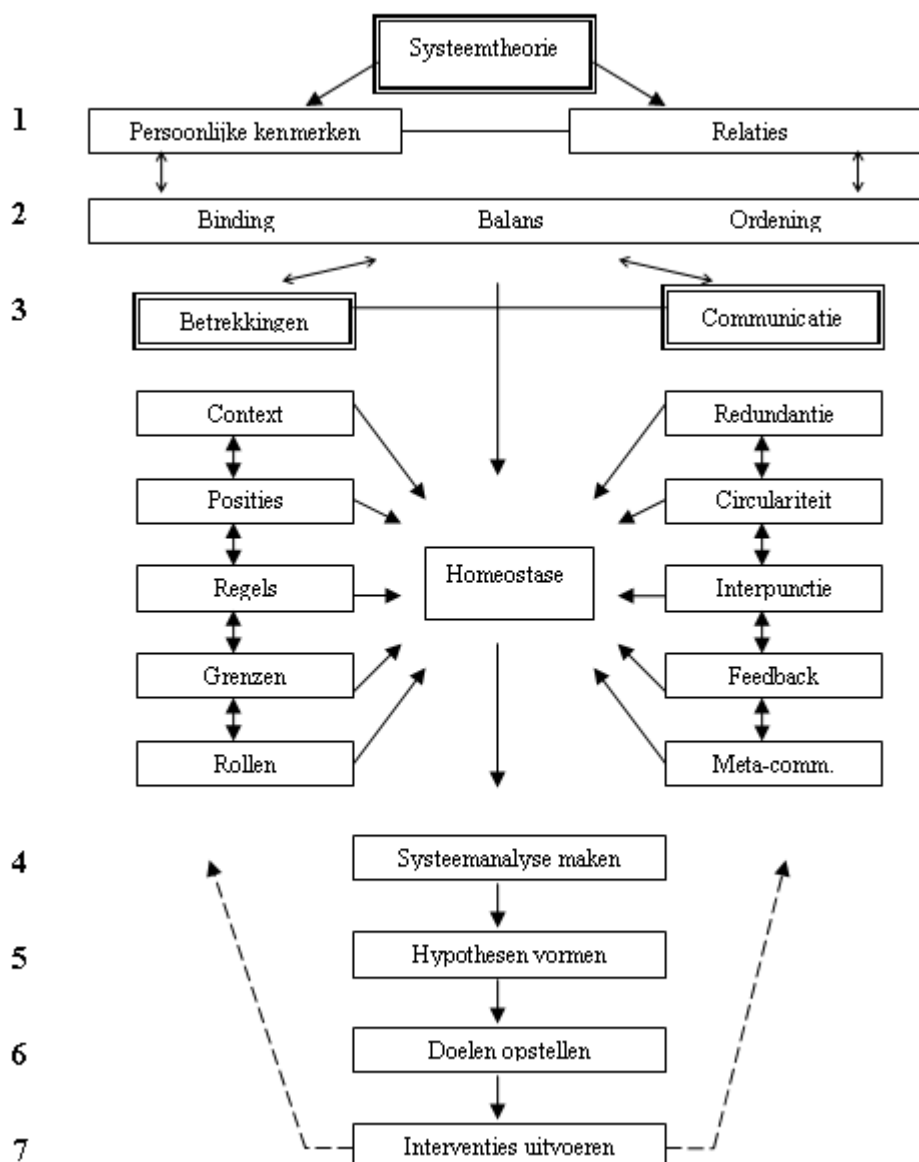
Daarnaast is het geven van complimenten en het focussen op positieve dingen die de tienermoeder doet erg belangrijk.

- Flexibel zijn
Rekening houden met de oorzaken waarom tienermoeders niet op de afgesproken afspraken komen. Daarnaast proberen om oplossingen te vinden in plaats van je eigen frustraties kenbaar te maken.
- Perspectief van het kind in de gaten houden
Aandacht hebben voor het kind. Dit bevordert tevens de vertrouwensband tussen begeleider en moeder.
- Het zoeken naar uitzonderingen
Uit negatieve gevoelens en ervaringen positieve elementen halen en deze benoemen. ²⁰

²⁰ Werd, de M.- *Hoe doe jij dat? Nou gewoon...! Methodiekbeschrijving voor het werken met jonge moeders*. Fiom, Zwolle, juni 2008.

2.5.5 Systeemtherapie

De systeemtheorie gaat er vanuit dat de mens een onderdeel is van een netwerk bestaande uit verschillende relaties. De hulpverlening moet daarom niet alleen aandacht hebben voor het individu, maar moet ook gericht zijn op de omgeving waarin het individu zich verkeert. Problemen binnen relaties kunnen invloed hebben op de ontwikkeling van het individu.

1. Beschrijving van de omgeving van de cliënt met eventueel een individuele diagnose.
2. Onderzoek naar de invloed van de onderlinge relaties op de cliënt.
3. De verschillende communicatievormen binnen het netwerk worden beschreven.
4. De beschreven communicatievormen worden geanalyseerd en vastgelegd in de systeemanalyse.
5. Hypothesen worden gevormd over de oorzaak van de problematiek.
6. Aan de hand van de hypothesen worden er doelen opgesteld.
7. Het uitvoeren van de doelen die na verloop van tijd geëvalueerd worden (circular proces).

Begeleiding

De begeleider moet cliënten ontschuldigen en hen in staat stellen om met eigen kracht hun problemen op te lossen. Men gaat uit van de positieve elementen van het systeem waarin de cliënt zich bevindt.²¹

²¹ www.systeemtheorie.nl

2.5.6 (Sociale) competentiemodel

Het (sociale) competentiemodel is ontwikkeld en beschreven door Slot in 1994. Dit model brengt gedragsproblemen in kaart d.m.v. competenties en analyseert deze.

De definitie van competentie volgens Slot: *'De mate waarin iemands gedrag als adequaat wordt beoordeeld tijdens taken die deel uitmaken van zijn dagelijks contact met de samenleving'*.

De taken die Slot bedoelt in zijn definitie zijn gericht op de ontwikkelingsfase van de jeugdige. Slot onderscheidt 6 verschillende taakgebieden:

1. Gezin
2. Gezondheid/uiterlijk
3. Vrije tijd
4. Seksualiteit
5. Onderwijs/werk
6. Vriendschappen en sociale contacten
7. Contacten met autoriteiten

Gedragsproblemen ontstaan wanneer de balans tussen taken en vaardigheden niet meer in evenwicht is. Dit kan komen door een tekort aan vaardigheden bij de jeugdige of doordat zijn/haar taak te zwaar is. De balans kan ook verstoord raken door 'stressoren'. Hiermee worden factoren in de situatie of persoon bedoeld, deze kunnen het functioneren van de persoon soms negatief beïnvloeden. Daarnaast zijn er ook 'protectieve' factoren die positief van invloed kunnen zijn, zoals beschermende factoren in de situatie of de persoon zelf. Het sociale competentiemodel gaat altijd uit van de mogelijkheden en krachten van de persoon zelf.²²

Het doel van het sociale competentiemodel is samengevat:

- Het vergroten van de vaardigheden
- Het verlichten of verrijken van de taken
- Het versterken van de protectieve factoren
- Het verminderen van de (invloed van) stressoren

Wanneer er hulpverleningsplannen worden opgesteld, wordt er vermeld hoe de jeugdige functioneert m.b.t. zijn taken en welke vaardigheden (op psychisch, biologisch en sociaal gebied) nodig zijn om deze te kunnen uitvoeren. Protectieve factoren en stressoren worden meegenomen in deze analyse.²³ Het beoordelen van deze taken en vaardigheden verschilt per tijd en cultuur waarin men leeft.²⁴

Het competentiemodel bestaat uit verschillende fasen. De eerste is gericht op het aanleren van praktische vaardigheden. In de tweede fase leert men vaardigheden die aansluiten bij de problematiek van de cliënt, bijvoorbeeld sociale vaardigheden of omgaan met autoriteit. De houding van de begeleider die hierbij van belang is, is het bieden van structuur en voorspelbaarheid. Daarnaast geeft men regelmatig feedback op het gedrag van de cliënt en voeren zij mentorgesprekken met de cliënten die gaan over dingen die de cliënt bezighouden. Deze manier van werken kan leiden tot een gedragsverandering.²⁵

²² www.addsite.nl/addsite/data/sites/tjallingahiem

²³ Knorth, E.J., Smit, M. – *Planmatig handelen in de jeugdhulpverlening*. Garant, 1999.

²⁴ www.tjallingahiem.nl

²⁵ www.dekoppeling.com

2.5.7 Ouder-kind voorziening BJZ

Ouder-kind voorziening is een onderdeel van Bureau Jeugdzorg. Zij geven begeleiding aan alleenstaande ouders, meestal moeders, met kinderen tussen de 0-12 jaar die verschillende problemen hebben wat betreft opvoeding, dagbesteding, financiën en huisvesting. Het doel is om de ouder te begeleiden waarna het zelfstandig voor haar kind kan zorgen.

Het traject

Kennismaking

Hier wordt gekeken met welke problemen de ouder geholpen wil worden. Vervolgens wordt er een hulpverleningsplan opgesteld. Daarnaast worden er afspraken gemaakt over praktische zaken als huisvesting.

Begeleiding

Iedere ouder krijgt een vaste begeleider. Hier kunnen zij terecht met al hun vragen over de opvoeding en verzorging van hun kinderen. Ook helpt de begeleider hen met praktische zaken zoals belasting en kinderopvang.

De begeleider van de ouders moet over de volgende competenties beschikken;

- Geduldig
- Inlevingsvermogen hebben
- Kennis hebben van opvoeding van kinderen
- Overzicht bewaren over de situatie van de moeder
- Rekening houden met niet nagekomen afspraken
- Informatie blijven herhalen
- Een voorbeeldfunctie aannemen
- Rekening houden met cultuurverschillen
- Begrip tonen
- Complimenteren

Het hulpverleningsplan

Het hulpverleningsplan van de ouder wordt opgesteld met de ouder, de begeleider en een case-manager van Bureau Jeugdzorg. Hierin worden de doelen van de moeder vastgesteld. Deze zijn gericht op opvoeding en ontwikkeling van het kind, gezondheid, wonen, dagbesteding, financiën, sociale netwerk en familie relaties. De ouder ondertekent het plan wanneer zij het eens is met de opgestelde doelen. Hiermee verplicht de ouder zichzelf om deze doelen en afspraken na te komen. Iedere drie maanden volgt er een evaluatie met de begeleider waarin de doelen worden besproken.

Opvoedingsondersteuning

Door middel van vier methodes wordt er passende begeleiding gegeven.

1. Baby aan huis
Deze methode richt zich op de verzorging van het kind. Er worden korte fragmenten van een voorlichtingsfilm bekeken over dagelijkse situaties. De film gaat over kinderen van 0-1 jaar. Na het bekijken van de film zullen de ouders met elkaar in gesprek gaan over de onderwerpen. Zij delen hun eigen ervaringen, geven elkaar adviezen en bespreken moeilijke en mooie momenten van het moederschap.
2. Video Hometraining
Er worden in huis video opnames gemaakt van de thuissituatie. Na het terugkijken van de film bespreekt de begeleider met de ouder wat zij heeft gezien wat de ouder goed kan en welke kwaliteiten zij kan gebruiken om moeilijke situaties met het kind op te lossen.
3. Triple P
Triple P is gericht op het positief opvoeden van het kind. De ouder stelt vast wat zij wil leren of wil verbeteren aan de opvoeding van haar kind en hoe zij dat wil bereiken. Na afloop heeft zij verschillende vaardigheden geleerd om met leuke en moeilijke situaties van de opvoeding om te gaan. Daarnaast wordt ook het zelfvertrouwen van de ouder gestimuleerd.

4. Ontwikkelingsmonitor

Door middel van een ontwikkelingsmonitor wordt in kaart gebracht hoe het kind zich ontwikkelt in vergelijking met andere kinderen van dezelfde leeftijd. De uitslag hiervan wordt verwerkt in nieuwe doelen die in het hulpverleningsplan van de ouder en het kind zullen worden opgenomen.

Activiteiten

Aan de hand van activiteiten zal de begeleiding de ouders stimuleren een sociaal netwerk op te bouwen. Daarnaast zullen ze hen leren om gezamenlijk activiteiten te ondernemen en vertrouwen op te bouwen.

Feedback

Met klachten kunnen de ouders terecht bij hun begeleider of coördinator van de ouder-kind voorziening. Zij zullen proberen het probleem op te lossen. Daarnaast is er een cliëntencommissie waar je je tevredenheid kunt uiten over de manier van hulpverlening.

Afronding

Na 12 maanden vindt er een evaluatiegesprek plaats met de ouder, de begeleider en de case-manager. Wanneer de ouder bij de Ouder-Kind voorziening blijft zal zij naar een flat verwezen worden waar zij vanaf dat moment ambulante hulp krijgt. Wanneer de ouder alle doelen behaald heeft kan de hulpverlening gestopt worden.²⁶²⁷

2.5.8 Conclusie

In totaal hebben wij zeven verschillende methodes uitgekozen om in ons verslag te beschrijven qua traject, begeleidingshouding en inhoud. Twee methodes die niet geschikt waren zijn de zogenaamde 'Stap-voor-stap methode' en de 'Umbrella methode'. Vanwege het feit dat de Stap-voor-Stap methode zich voornamelijk richt op de kennis en begeleiding van de opvoeding en de verzorging van de kinderen, is geconcludeerd dat deze methode niet geschikt is voor de begeleiding binnen Temak. Er zijn immers geen opvoeddeskundigen of social workers aanwezig en daarom is deze methode niet haalbaar voor de huidige medewerkers.

Ook de 'Umbrella methode' bleek niet geschikt voor de begeleiding binnen Temak met dezelfde reden als hierboven genoemd is. Vanwege het doel om tienermoeders te kunnen begeleiden door middel van verschillende oefeningen en het leren van vaardigheden, is het niet haalbaar om dit uit te voeren met het huidige team. Geen van hen heeft een opleiding in de richting van social work en kan hierdoor niet de benodigde hulp van deze methode bieden.

Vanwege het vooronderzoek over de cultuur, de religie, de manier van werken binnen Temak en de psychische gevolgen van een zwangerschap zijn bepaalde methodes wel uitgekozen om te beschrijven. Hierbij is rekening gehouden met de eigenschappen, functies, mogelijkheden en beperkingen van de medewerkers. Hierdoor is de conclusie getrokken dat een aantal kenmerken van bestaande methodes wel toegepast kunnen worden in de begeleiding van tienermoeders binnen Temak. Bijvoorbeeld complimenteren, een voorbeeldfunctie aannemen en niet oordelen over een ander. Deze kenmerken leiden ertoe dat er haalbare aanbevelingen geschreven kunnen worden, omdat hierbij rekening is gehouden met de mogelijkheden en beperkingen.

²⁶ Informatiemap Ouder Kind voorziening van Stichting de KIJ, 2008

²⁷ Lohuis, A., de KIJ, Deventer. 2008

2.6 Welke methodiek wordt gehanteerd om tienermoeders in Temak te begeleiden?

Om de methodiek te kunnen schrijven is gebruik gemaakt van de resultaten uit voorgaande hoofdstukken, enquêtes, interviews en de observaties. Naar aanleiding hiervan is er een beeld gevormd van de methodiek die gehanteerd wordt binnen de organisatie Temak. We hebben de methodiek ingedeeld in verschillende onderwerpen, zodat overzichtelijk wordt wat de tienermoeders nodig hebben en wat de organisatie te bieden heeft. De methodiek begint met een introductie over het ontstaan van Temak. Daarna wordt de doelgroep beschreven waarin hun problematiek naar voren komt. Vervolgens wordt het doel van de methodiek omschreven. Naar aanleiding van ons onderzoek hebben we ten slotte de richtlijnen van de methodiek genoemd. Hiertoe behoren de procedure, verschillende gebruikte methodes en de houding van de begeleider.

2.6.1 Methodology Temak

2.6.1.1 Introduction

Philomena Mashaka is the founder of Temak. She started the organisation 'Temak' in 1992. She was visiting girls in the slums and the sex industry to help them. Sometimes she even brought the girls to her homestead to listen to them and give them advice. Because the number of girls was growing, she was searching for another place and colleagues to support all the girls. She met Vincent Akolo (spiritual counsellor) and after a while they invited more teachers.

Initially Temak was set up to support the girls through conversation and giving advice. In 2004 Temak was rebuilt at a compound in Kisumu where they are currently located. As a result of the new premises and staff, they are able to organize different departments to teach the young women professional skills.

Presently Temak has 5 different departments: tailoring, hairdressing, computer, arts and craft and two nursery classes. Besides this they set up a private clinic to give medical support. Now Temak supports the girls by teaching, counselling and medical help to reach their goal: Empower women.

2.6.1.2 Target group

One of Temak's target groups are teenage mothers. They are girls from 15-21 years old. The first priority of these teenage mothers is to take care of themselves and their child(ren). Besides this, Temak gives the teenage mothers the opportunity to develop their own identity. The staff and the teenage mothers, respect and accept each other in their religion and image. This is very important in this phase in their lives.

When a girl becomes a teenage mother she lives in two different phases of her life at the same time. On the one hand she is an adolescent (14-18 years) and on the other she has to be a mother (adult) for her child. To live in these two phases is very difficult because she has to develop her own identity and she has to be a parent that should be focused on her relationship with her child. She has to go through this complexity because she can't choose between adolescent and adult.

These teenage mothers live in the low income, high population, poor urban industrial and commercial slum villages within the city of Kisumu, Kenya. Slum villages are all marked by lack of physical planning, poor infrastructure, clean water, sanitation and schools. Within these slum areas there is a large youth population, high unemployment, crime rates and a preoccupation with illicit brew and alcoholism. Due to these factors, many people living in the slums experience poor health and the young women are forced to make a living through sex work, thus contributing to high incidences of HIV and sexually transmitted infections. The slum district is also prone to malaria and typhoid as well as some of the highest incidences of maternal child mortality rates.

Many of the adolescent girls in these slums are forced into child prostitution to supplement food for their family or for themselves and their children. Many are molested, battered, sexually harassed and abused. Many of the girls drop-out from school and become cheap labour as housemaids to earn money for the family, and consequently are not encouraged to return to school by parents.

For the orphan drop out girl, marriage is often the only solution to obtain money and love, often engaging in unprotected sex leading to pregnancies. The need for basic food and shelter can force them into marriage or temporary relationships.

The teenage mothers have a difficult position in the community who stigmatize and treat them as social outcasts. They have children but mostly they have no knowledge of child care. This leads to high infant mortality rates, more pregnancies and infections. With few skills and little opportunity for education, these girls are extremely vulnerable to exploitation, abuse and illness.

2.6.1.3 Goal

Temak's goal is to give teenage mothers economic empowerment and rehabilitation in need of special protection through education, professional skills, healthcare and social support.

2.6.1.4 Methodology

The methodology used, is solution and competence focused. Solution focused therapy encourages attention towards an optimistic future. Temak motivates the teenage mothers by envisioning a better future. Attention to their past is only given when the teenage mother wants to talk about it. When she wants to share her past with the staff members, they allow some focus on this issue, but not profoundly. Temak believes it is important to describe things which have happened in their past but they stay focused on their future.

Therefore the main focus is on the solutions, the future and the positive outcomes instead of their problems, past and what went wrong. The teenage mothers are encouraged to believe that they can make their own future.

In conjunction, Temak works on competences, whereby the teenage mothers are motivated to develop their own opportunities and empowerment. The staff members of Temak all try to increase their competences and improve their qualities. Also they want to decrease the influence of stress in the teenage mother's lives like personal and financial problems by teaching professional skills and offering social support. An important characteristic of their support is to give the teenage mother's structure and predictability when they are at Temak.

In particular Temak's ethos is centred on the belief that God knows our path in life, therefore significant attention is given to religion with the teenage mothers. The staff members pray with them to God and let them know that we have to be grateful to Him, because when you have problems and don't know how to handle it, you can ask God for support.

2.6.1.5 Procedure

Every year commences with a new group of students. For girls who can afford the fees, it is possible to participate in class throughout the whole year. Some girls only want to learn a few courses and do not want to follow the entire program.

Phase 1

The people of the community, like a community worker, the church and old students of Temak introduce new teenage mothers or pregnant girls to Temak. When the girls want to participate in the lessons at Temak, the people of the community make a list with all the names of the upcoming girls. Their names will be sent to us. The staff members decide which girls they want to meet and all the teachers discuss their situation as part of the selection process. The girls are asked why they want to participate at Temak, what they want to learn and what kind of problems they have.

After this conversation one of the teachers of Temak and a member of the community conduct a home visit to their homesteads to ascertain that the stories of the girls match with the reality of their situation.

Phase 2

When Temak decides that the girl can participate in the lessons, they will formulate a personal document together. You can find the document in the appendix B. Temak makes a profile to do a case study. To describe this, the staff members will know the goal the teenage mother has and how they want to reach this in the future. When the girls have all the necessary materials they can start participating in the lessons.

During their stay the teenage mothers get personal support from the staff to help them with their problems and talk about the opportunities that they have in the future. Also they are supported in developing their professional skills.

Phase 3

When the teenage mothers finish their lessons, they will do their internship. Temak has its own network of organisations where teenage mothers are able to do their internship to practice their skills. If the internship is successfully completed, they can take an exam to get a certificate from Temak.

The teenage mothers who want an official diploma can do their exam at Kenya National Examination Council (KNEC). If the teenage mothers pass their exam, they leave Temak to find a job in the community.

2.6.1.6 Methods

Different methods are used to empower the teenage mothers.

Worship

Every morning from 8.00am to 9.00am the teenage mothers come together to worship. They sing and pray together. After this, the spiritual counselor starts to talk with them about God and their life. He tries to motivate them and he tells them that they can make their own future with help from God. He uses stories of the Bible to ground his stories.

When he finishes his story, one of the teenage mothers reads a story from the Bible. Thereafter she explains the meaning of the story and tells how this story is applicable to their life.

Professional skills

Temak offers three different programs for the teenage mothers:

1. Hairdressing department
2. Computer department
3. Tailoring department
4. Arts and Crafts

Each department has a maximum of 50 students. As a result of the intake, the teenage mothers decide which department they want to work in. In January they start with theory and practical lessons for about 8 months. After this they do an internship for three months. If they finish the internship, they come back to Temak and do an exam to get a certificate.

With this opportunity Temak wants to motivate the girls to get a job in the future. So they become independent woman who can earn money to take care of themselves and their child(ren). The teachers support them in learning professional skills. They also stimulate them by conversations to finish their lessons and get their certificate or diploma.

Leaders

A leader is a girl who is the link between the girls and the directors. Temak has 7 leaders, 3 of them are leaders of the teenage mothers. Every year the girls choose their leader for that upcoming year. Once a month they come together and talk about actual subjects. Another task of the leader is to discuss problems with the teenage mothers so they can help each other. The leader is also responsible for the lessons. When the teacher is absent, the leader has to make sure that the lesson continues. Because the leaders are the link between the directors and the teenage mothers, they have to find out what kind of problems they have and need to discuss this with the directors. For example:

- There is no teacher
- The computers are not working
- Problems in class
- Problems at home
- Personal problems

The main reason that Temak has leaders is that the teenage mothers become more self-confident and they learn how to take responsibility. They stimulate the girl by:

- Making a newsletter every week
- Giving her the opportunity to talk
- Giving her influence in the way of support

Activities

The spiritual counselor organizes some activities for teenage mothers on Tuesday and Thursday to increase their talent, self-confidence and relaxation. Besides this he also uses activities to discuss and give them education about different subjects. The activities which he organizes are:

-
- *Inviting professionals*
Those professionals give information about different subjects which are relevant for the teenage mothers, for example parenting skills, employment and sexuality.
 - *Group discussions*
The goal of this method is to share different ideas and personal problems with each other. The spiritual counselor has to be critical and asks some enlightening questions, because their way of thinking is sometimes unrealistic.
 - *One-on-one conversation*
To educate and support the teenage mothers, one-on-one conversations are important. Sometimes they are afraid to discuss certain subjects in the group. That is why one-on-one conversations are useful. They can talk with a staff member in private to share their problems and how they can handle their situation to move forward.
 - *Music*
With music they want to discover and develop the talents of the teenage mothers. Besides this they get in touch with different kinds of music.
 - *Dance*
Dance-activities make sure that the teenage mothers are able to forget their problems for a while and can relax.
 - *Poetry*
The spiritual counselor explains to the teenage mothers what poetry is and how they can use it in their life. Importantly they also learn how to give a presentation to other people.
 - *Movie*
Sometimes a movie is played for the teenage mothers with an educational goal or to relax.
 - *Sports*
Once a week Temak organises some sportactivities. When they do sportactivities the teenage mother do not have to think about their problems and are able to have fun together.

2.6.1.7 Support

Competences

The teenage mothers are spoken to in a positive manner, emphasizing the opportunities in the future and explaining how they can approach their problems in the future. Also staff supports the teenage mothers to be clear and honest towards themselves and others. Another strength is that staff are always available for a conversation, so the teenage mother can ask for support and advice as needed.

In addition, staff offers structure to their lives on the basis of day-schedules. Every day everyone comes together at worship, then the lessons begin and in the afternoon some activities are organized. When a teenage mother is not on time in Temak, she will get corrective measures by cleaning the compound or another task to learn that they have to take responsibility for her misbehavior. If a teenage mother has to go out, for example going to the hospital with her child, she has to ask permission from the director.

Approach

The approach of staff at Temak is goal orientated. This means the purpose of the lessons is aimed at creating a situation where the teenage mothers can achieve their personal goals and obtain employment and become self sufficient.

Knowledge

The staff is knowledgeable and is professionally trained. They have studied or/and have experience of their job.

2.6.2 Conclusie

Om de methodiek te schrijven is gebruik gemaakt van de kennis die opgedaan is over de begeleiding van tienermoeders en de manier van leven in Kenia. Verschillende kenmerken die beschreven staan in de bestaande methodes zijn samengevoegd tot een combinatie die binnen Temak gebruikt wordt door de medewerkers. Hier hebben wij kenmerken aan toegevoegd die specifiek van toepassing zijn op de huidige manier van werken. Deze behoren tot hun cultuur of de problematiek van de tienermoeders zoals deze specifiek in Kenia voorkomt. Ten slotte is de conclusie getrokken dat zij door middel van hun gebruikte methodes en visie op de doelgroep competentie- en oplossingsgericht werken.

Na het beschrijven van de methodiek hebben we ervoor gekozen om onze voorlopige methodiek eerst te laten lezen aan de directeurs van Temak, Joab en Philomena. Zij hebben deze beoordeeld en met feedback aan ons teruggegeven. De feedback bestond uit feitelijke informatie dat zij niet helder beschreven vonden. Naar aanleiding hiervan hebben wij de methodiek definitief aangepast.

3 Aanbevelingen

Naar aanleiding van de huidige methodiek in vergelijking met de wensen van de tienermoeders en medewerkers, zijn er aanbevelingen geschreven. In de enquêtes werd bijvoorbeeld duidelijk dat de tienermoeders graag meer steun zouden willen ontvangen van de medewerkers binnen Temak. Binnen de mogelijkheden van de medewerkers qua cultuur, werkwijze en benodigde vaardigheden zijn er aanbevelingen geschreven. Daarbij hebben wij rekening gehouden met de huidige manier van werken en het doel van Temak.

3.1 Recommendations Methodology Temak

3.1.1 Introduction

Temak supports the teenage mothers in a positive way. Every staff member works hard to teach the teenage mothers professional skills and give them personal support. However Temak can function at a more professional level if they implement certain changes. These suggestions are described in this document.

3.1.2 Methodology

To further support the competency-oriented and solution focused approach it is important to give consideration to what the teenage mothers want to achieve. As a result of the research we can conclude that the teenage mothers want more support in developing parental skills and to gain support for their personal problems from the teachers. It is important to give more attention to the needs of the teenage mother, as this will stimulate their motivation whilst offering specific support for their personal problems. Creating such a caring environment can lead to better participation in class, greater self confidence and self esteem and motivation to complete their studies.

3.1.3 Procedure

Presently the number of students at Temak is far too great for one teacher to cope with, as there are now 40 girls participating in one class.

To give the girls more personal attention and reduce the workload of the teachers, classes need to be minimized to 20 sponsored girls. However, due to difficulties with finances, space needs to be created for 5 fee paying students, thus bringing class size to 25 girls in each department.

Phase 2

The document used for intake of the teenage mothers is quite good however it would be beneficial to include the following general questions:

- *Are you pregnant?*
- *Do you have children?*
- *How many children do you have?*
- *What is the age of the children?*
- *What do you expect from Temak?*
- *What do you want/need from Temak to achieve your goal?*

When the teenage mothers answer these questions it provides Temak with a solid foundation to work towards individual needs and give appropriate support.

3.1.4 Methods

Professional skills

During our stay at Temak it was observed that the teachers lack a written reporting system on teenage mothers. Therefore teachers have little access to information about each student's personal circumstances, making it difficult to meet the needs of each individual. A reporting system would increase both the teachers' professional capacity and meet the teenage mothers' needs. Every teacher could then record their observations and conversations with the teenage mothers in this report system, thus giving more profound support. An example of a reporting system is written down in appendix C.

3.1.5 Support

Competence (expertise)

Temak works in a competency oriented focussed approach; this means that it is important to stimulate the teenage mothers in a positive way. A strategy of this methodology is to compliment the teenage mothers. This is important because when you stimulate positive behaviour this leads to greater self esteem, a positive way of thinking and more self confidence.

During our stay we have seen that the communication between the staff members is not documented. We are convinced that a reporting system can increase their professional way of working. When the staff members use a reporting system they can share information about the teenage mothers such as significant family events and things which happened in class. When such a system is used, all staff will have access to relevant information to assist them in their interventions with the students. This will allow them to take in account any significant occurrences and consider it during classes.

The results of the questionnaires completed by the teenage mothers highlighted that they need more support with childcare. As it was revealed, most of the teenage mothers do not know how to raise, feed and take care of their child. The teachers can use an approach during informal conversations with students to impart information about these issues.

Approach

To reach this above mentioned goal it is important for a teenage mother to have a role model. In this way they can emulate the good behaviour of the role model, the teacher. This means that the teachers need to be aware of their essential capacity as a model for the whole target group. They can present positive behaviours such as listening to other people, working diligently, talking in a positive way and to help one another.

Importantly, the teacher should take the initiative to commence conversations with students, and reflect sincerity, interest and active listening.

3.2 Conclusie

Tijdens het schrijven van de aanbevelingen kwamen wij een aantal punten tegen die niet haalbaar zijn voor de begeleiding binnen Temak, ondanks de wensen van de tienermoeders en medewerkers. De tienermoeders zouden bijvoorbeeld graag opvoedingsondersteuning krijgen. Dit is met de kennis van de huidige medewerkers niet mogelijk vanwege hun geringe/geen opleidingsniveau op dit gebied. Hier hebben wij echter wel een oplossing voor kunnen vinden. Gastsprekers zouden deze taak bijvoorbeeld op zich kunnen nemen of Temak zou een social worker aan kunnen nemen. Vanwege geldgebrek is dit op dit moment nog niet mogelijk, maar een gastspreker wel. We hebben bij het opstellen van de aanbevelingen ondervonden dat het gebrek aan kennis voor belemmeringen in de hulpverlening zorgt.

Daarnaast richten een aantal bestaande methodes voor de begeleiding van tienermoeders zich op het verminderen van stressoren of richten zij hun aandacht op het verleden. Vanwege de leefsituatie van de tienermoeders is het voornaamste doel binnen Temak om een vak te leren. Zodoende kunnen zij henzelf en hun kind in hun eerste levensbehoefte voorzien, namelijk voedsel en onderdag. Daarom zijn de aanbevelingen vooral gericht op de toekomst en de huidige situatie van de tienermoeder. Dit sluit tevens aan bij oplossings- en competentiegericht werken.

In ons verslag hebben we ook systeemgericht werken beschreven. Hieruit is de conclusie getrokken dat dit niet haalbaar is binnen Temak. Het zou een idealistisch beeld zijn om de familie en andere bekenden van de tienermoeder te betrekken in de hulpverlening. Hier is geen tijd voor en tevens is er geen kennis aanwezig om deze mensen te kunnen begeleiden. Ook het doel van Temak sluit niet aan bij systeemgericht werken. Het doel is om deze individuele personen aan een baan te helpen en hierbij muzisch-agogische activiteiten aan te bieden voor onder andere het stimuleren van het zelfvertrouwen.

In de vorige hoofdstukken is een beschrijving te lezen over de cultuur in Kenia, de problematiek van tienermoeders, verschillende methodes in de begeleiding van de tienermoeders en de wensen van hen en de medewerkers. Vanuit deze kennis hebben wij aanbevelingen kunnen schrijven die haalbaar en gewenst zijn binnen Temak. Ook deze aanbevelingen hebben we eerst laten lezen door Joab en Philomena voordat wij de definitieve versie aan hen hebben overhandigd.

Om deze aanbevelingen in de praktijk te kunnen brengen is het noodzakelijk om ook te beschrijven hoe deze geïmplementeerd kunnen worden binnen Temak. Dit is de volgende stap die in het volgende hoofdstuk te lezen is.

4 Op welke manier kunnen de aanbevelingen geïmplementeerd worden?

De tienermoeders binnen Temak hebben aangegeven meer advies te willen krijgen met betrekking tot de opvoeding van hun kind. Een optie om dit te kunnen aanbieden is om iedere twee weken eenzelfde gastspreker uit te nodigen en de tienermoeders voor te lichten tijdens een bijeenkomst in de tent over opvoeding. Aan het einde van de bijeenkomst kan er een opdracht aan de meiden meegegeven worden waarin een oefening beschreven staat die hen helpt omtrent het aanleren van opvoedingstaken. Bijv.: Je kind straffen. Hierbij is consequent handelen een belangrijk thema. Voor een gewenst resultaat is het noodzakelijk dat deze oefeningen aan het begin van de volgende bijeenkomst worden besproken. Eventuele problemen kunnen dan besproken worden en er kan door de gastspreker advies gegeven worden.

Hetzelfde geldt voor de verzorging van een kind. Om geld te besparen, maar toch ondersteuning te kunnen bieden, zou een medewerker van Temak hierover voorlichting kunnen geven. Om in te kunnen spelen op de behoefte van de tienermoeders en zodoende vraaggericht te werken, is het belangrijk om de voorlichtingen te baseren op de vraag van de tienermoeders. Hierdoor krijgen de tienermoeders de gevraagde hulp die zij wensen en nodig hebben.

Naast advies over het opvoeden en verzorgen van hun kinderen, gaven de tienermoeders aan behoefte te hebben aan een goede werkrelatie met de medewerkers. Vandaar dat wij voorstellen dat de medewerkers meer tijd moeten vrijmaken voor de tienermoeders. Tijdens de pauzes kunnen zij bijvoorbeeld individueel een gesprek met hen aangaan waardoor de tienermoeders gehoord worden en eventueel hun persoonlijke problemen kunnen neerleggen bij hen. Wanneer de medewerkers hen niet kunnen adviseren of helpen met hun problemen, zullen zij hulp moeten vragen bij collega's of externen.

Op dit moment zijn de klassen te groot om optimaal onderwijs te kunnen bieden en persoonlijke aandacht te geven aan de meiden. Er zitten namelijk gemiddeld 40 leerlingen in één klas die les krijgen van 1 leraar. Wanneer dit aantal teruggedrongen wordt tot 20 leerlingen per klas, wordt niet alleen de kwaliteit van het onderwijs verbeterd, maar kan er ook meer individuele aandacht geschonken worden aan de meiden.

Uit ons onderzoek is gebleken dat vrijwel geen enkele medewerker op de hoogte is van de persoonlijke situatie van de tienermoeders. Wij bevelen daarom een rapportage systeem aan. Er zal per afdeling, zoals hairdressing, een digitale map moeten komen waarin alle tienermoeders vermeld staan. Deze mappen bevatten vooraf aan de rapportages een profiel van de tienermoeder. In dit profiel staan haar persoonlijke gegevens en hoe ze bij Temak is gekomen. Achter dit profiel komt het rapportagesysteem. Hierin kan men rapporteren over gebeurtenissen die tienermoeders hebben meegemaakt in hun thuissituatie of binnen Temak. Hierin worden dus alleen de bijzondere en opvallende situaties beschreven. Iedere medewerker binnen Temak moet toegang hebben tot deze digitale mappen maar moet zich ervan bewust zijn dat de privacy van de tienermoeder gewaarborgd moet worden.

Tot slot heeft de manier waarop de medewerkers de tienermoeders begeleiden een belangrijke invloed op hoe de tienermoeder zich ontwikkelt binnen Temak. Het is belangrijk dat zij de tienermoeder complimenteren om hun zelfvertrouwen te vergroten. Om dit de medewerkers aan te leren zouden ze tijdens een vergadering kunnen oefenen met complimenten geven. Dit kunnen zij doen door elkaar aan het einde van deze vergadering een compliment te geven. Wanneer het complimenteren vanzelfsprekender is geworden kunnen zij deze complimenten ook uitspreken aan de tienermoeders. Naast het complimenteren is het belangrijk dat iedere medewerker zich bewust is van zijn rol als begeleider. Dit houdt in dat hij/zij rekening moet houden met zijn houding en gedrag tijdens het werk. Een voorbeeld hiervan is dat hij/zij op tijd moet zijn in de lessen en een actieve houding aanneemt. Hier zal men zich van bewust kunnen worden door zelf op zijn/haar houding te letten maar ook door de medewerkers onderling elkaar op hun houding en gedrag te wijzen.

5 Literatuur

Boeken

- Angenent, H. – *Opvoeding en persoonlijkheidsontwikkeling*. HBuitgevers, Baarn, 2004.
- Knorth, E.J., Smit, M. – *Planmatig handelen in de jeugdhulpverlening*. Garant, 1999.
- Nederlands Bijbel Genootschap - NBG-vertaling. Haarlem, 1951.
- Parkinson, T., Philips, M., Gourlay, W. – *Lonely Planet Kenya*. Lonely Planet Publications Pty Ltd, Hongkong, 2006.
- Timmers-Huigens, D. – *Opvoeden praktisch bekeken*. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten, 2004.
- Waard, de P.- *Wereldwijzer Kenia*. Uitgeverij Elmar B.V., Rijswijk, 2008.

Internet

- www.addsite.nl/addsite/data/sites/tjallingahiem
- www.dekoppeling.com
- www.everyculture.com/Ja-Ma/Kenya.html
- www.mamamaria.org/subas.htm
- www.nji.nl
- www.positiefopvoeden.nl
- www.systeemtheorie.nl
- www.tjallingahiem.nl
- www.triplep-nederland.nl

Kranten, tijdschriften, folders

- Fiom - theorie *Heft in eigen hand*, 2008.
- Informatiemap *Ouder Kind voorziening* van Stichting de KIJ, 2008.
- Othatcher, J., Mashaka, P. - *Teenage mothers and girls association of Kenya, Project Proposal*. Temak, Kisumu, 2009-2013.
- Werd, de M.- *Hoe doe jij dat? Nou gewoon...! Methodiekb beschrijving voor het werken met jonge moeders*. Fiom, Zwolle, juni 2008.

Deskundigen

- Philomena, directrice Temak.
- Vincent, geestelijk verzorger.
- Lohuis, A., de KIJ. Deventer, 2008.

Appendix A: Procesverslag

Naar aanleiding van de bijeenkomst over afstudeermogelijkheden vorig jaar, zijn wij met elkaar in contact gekomen. Wij hebben toen besloten om ons afstudeerproject in het buitenland uit te voeren, omdat we beiden geïnteresseerd waren in verschillende culturen en wilden ervaren hoe wij hiermee om kunnen gaan tijdens het uitvoeren van een afstudeeronderzoek.

In november 2008 zijn wij via Bertil Uittenbogaard in contact gekomen met een weeshuis in Madagaskar. Dit weeshuis, Akany Avoko, is gericht op de opvang van tienermoeders. Na onze eerste contactmomenten met hen zijn wij begonnen met het schrijven van een werkplan. Met de voorbereidingen die we hadden getroffen voor ons vertrek en het goedgekeurde werkplan, zouden wij 30 januari naar Madagaskar vertrekken. Dit kon echter niet doorgaan in verband met politieke omstandigheden. Door het ministerie van buitenlandse zaken werd er een negatief reisadvies uitgegeven, waardoor wij genoodzaakt waren een ander project te zoeken. Doordat wij dit bericht enkele dagen voor vertrek te horen kregen kwamen we in onzekerheid met betrekking tot ons afstuderen. Wij hadden ons namelijk gericht op het project in Madagaskar en wij wisten niet wanneer de gewelddadige situatie daar zou stoppen. In eerste instantie hebben we met elkaar besloten de ticket anderhalve week op te schuiven en intussen opzoek te gaan naar een alternatief project. Omdat wij ons hadden voorbereid op een project met tienermoeders hadden wij de voorkeur om ons alternatief ook op deze doelgroep te richten.

Twee medestudenten waren bezig met hun afstudeerproject in Kenia. Toen zij te horen kregen dat wij niet naar Madagaskar konden gaan, boden zij aan om opzoek te gaan naar een tienermoederproject in Kenia. Twee dagen later kregen wij een bericht uit Kenia dat zij voor ons een project en onderdak hadden geregeld. Deze onverwachte oplossing was een grote opluchting voor ons. Wij waren erg blij dat we ons afstudeeronderzoek alsnog konden uitvoeren met tienermoeders in het buitenland.

Op 11 februari 2009 vertrokken we voor 9 weken naar Kisumu in Kenia (Afrika). Hier kwamen wij donderdag aan en vrijdag hadden we ons kennismakingsgesprek met de directeur van Temak, Joab Othatcher. Uit dit gesprek bleek dat wij een bijdrage konden leveren aan het professionaliseren van Temak door middel van het opstellen van een methodiek.

Vanaf de eerste week zijn wij begonnen met observeren binnen de verschillende afdelingen van de organisatie Temak. Wat ons gelijk opviel was dat het verhaal van de directeur over de werkwijze van Temak, zoals hij tijdens het kennismakingsgesprek had verteld, niet overeen kwam met de werkelijkheid. Een voorbeeld hiervan is dat hij vertelde dat er iedere week een teamoverleg is. Dit hebben wij gedurende de 9 weken dat wij daar onderzoek deden echter maar twee keer gezien. Daarnaast ervoeren wij dat wij gezien werden als een bedreiging voor de medewerkers. Dit hebben we voorgelegd aan een van de medewerkers en hij vertelde ons dat zij niet precies wisten wat wij kwamen doen en dat ze bang waren dat hun verhalen allemaal opgeschreven werden. Hierdoor wilden ze ons niet alles vertellen en namen ze een afstandelijke houding aan. We kregen als advies om te vertellen wat wij kwamen doen en niet alleen aan hen vragen te stellen, maar ook over onszelf te vertellen. Uiteindelijk bleek dat dit ook met hun cultuur te maken heeft. Ze blijken erg bang te zijn voor veranderingen en tegenover ons wilden ze hun aanzien hoog houden door alleen de positieve kanten van Temak en hun leven in Kenia te benoemen. Deze houding zorgde ervoor dat wij soms geremd werden in ons onderzoek, doordat we niet wisten of we sociaal wenselijke antwoorden kregen of dat overeen kwam met de werkelijkheid. Naarmate we de cultuur en de mensen beter leerden kennen, konden we beter beoordelen wat wel of geen betrouwbare informatie was voor ons onderzoek. Hier moesten we ook rekening mee houden tijdens het verwerken van de resultaten van de enquêtes. Wij zijn ons ervan bewust dat alle informatie die we hebben verkregen de betrouwbaarheid en de validiteit van ons onderzoek heeft beïnvloed. Echter hebben wij geprobeerd deze invloed zoveel mogelijk te beperken.

Na 6 weken merkten we dat we voldoende vertrouwen hadden opgebouwd om persoonlijke informatie te vragen aan de medewerkers en tienermoeders door middel van enquêtes en interviews. Deze resultaten hebben we onder andere gebruikt voor het beantwoorden van onze hoofdvraag en deelvragen. In Kenia hebben we het grootste gedeelte van ons verslag kunnen schrijven. Dit zorgde ervoor dat we tijd hadden om de methodiek van Temak en de aanbevelingen in het Engels te schrijven. Nadat wij deze vertaald hadden, hebben wij deze documenten met een Australische vrijwilliger doorgenomen om het te controleren op spelfouten. Hierdoor konden wij de documenten na 9 weken in correct Engels persoonlijk aanbieden aan de directeurs van Temak.

Doordat wij in de eerste instantie naar Madagaskar zouden vertrekken en hiervoor een negatief reisadvies werd uitgegeven, kwamen we in een positie waarin wij beiden een verschillende mening hadden om deze situatie op te lossen. Deze situatie zorgde ervoor dat wij regelmatig voor- en nadelen op een rij moesten zetten en onze gedachten met elkaar uitwisselden. Door de vele momenten waarop wij dit besproken hebben met elkaar, konden wij een middenweg vinden in onze ideeën. Deze manier van communiceren hebben wij in Kenia voort kunnen zetten. Wij waren immers 24 uur per dag bij elkaar, leefden en werkten samen en natuurlijk waren er momenten waarop wij ons aan elkaar irriteerden. Deze irritaties werden echter altijd naar elkaar uitgesproken waardoor wij altijd tot een oplossing kwamen waar wij ons beiden in konden vinden.

Aangezien Moniek een denker is en Renate een doener vulden wij elkaar goed aan in ons werk. Er werd zowel theoretisch als praktisch gekeken naar het onderzoek waardoor verschillende vlakken aangesproken werden. Een voorbeeld hiervan is dat Renate op korte termijn beslissingen neemt en Moniek erg perfectionistisch werkt. Dit zorgde ervoor dat Moniek leerde om in bepaalde situaties ook op korte termijn te handelen. Renate heeft geleerd om langer na te denken en zorgvuldiger te zijn met het nemen van beslissen. Ook tijdens ons werk hebben we elkaars visie gedeeld en hier naar gehandeld. Wij vonden het erg prettig om samen te werken, omdat we elkaar konden ondersteunen en van elkaar konden leren.

Appendix B: Personal document for upcoming teenage mothers

1. Name

.....

2. Age

.....

3. Contact

.....

4. Course/skills to take

.....

5. Residence

.....

6. Status

.....

7. Are you a single mother? Y/N

8. Are you an orphan? Y/N

9. What are your goals?

.....

10. How did you know about Temak?

.....

11. What are the challenges you have faced in your past?

.....

12. Give a brief history of your family

.....

Appendix C: Reporting system

Date

Mention the day when the situation was happened.

Name

Mention the name of who is writing this report.

Department

Mention the name of the department where the situation happened.

Situation

Describe the circumstances; explain what was happened in detail and the reactions of you and the student(s) in this situation.

Who was involved?

Mention the names of the people who were involved in this situation.

Appointment

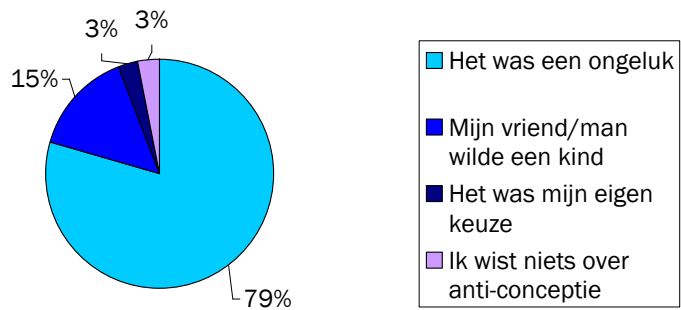
If you have made an appointment with this student, write that down here so you can remind the students on their promises.

Comments:

Write down further comments you want to remember of this situation or to share with your colleagues.

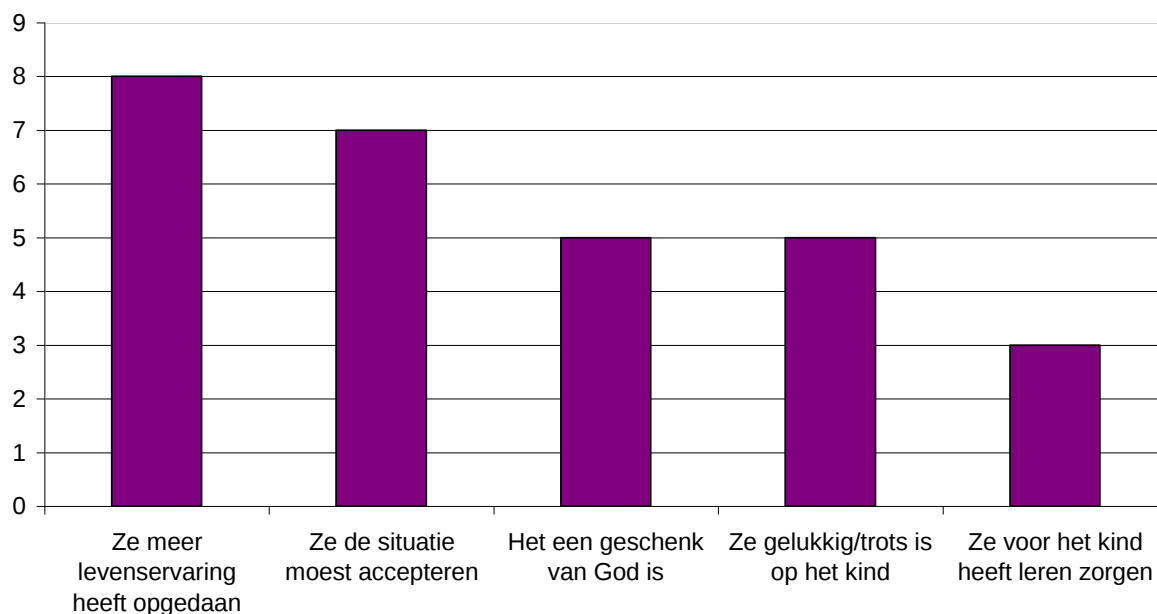
Appendix D: Zwangerschapsreden tienermoeders

Wat was de reden van de tienermoeder om
op jonge leeftijd zwanger te worden?

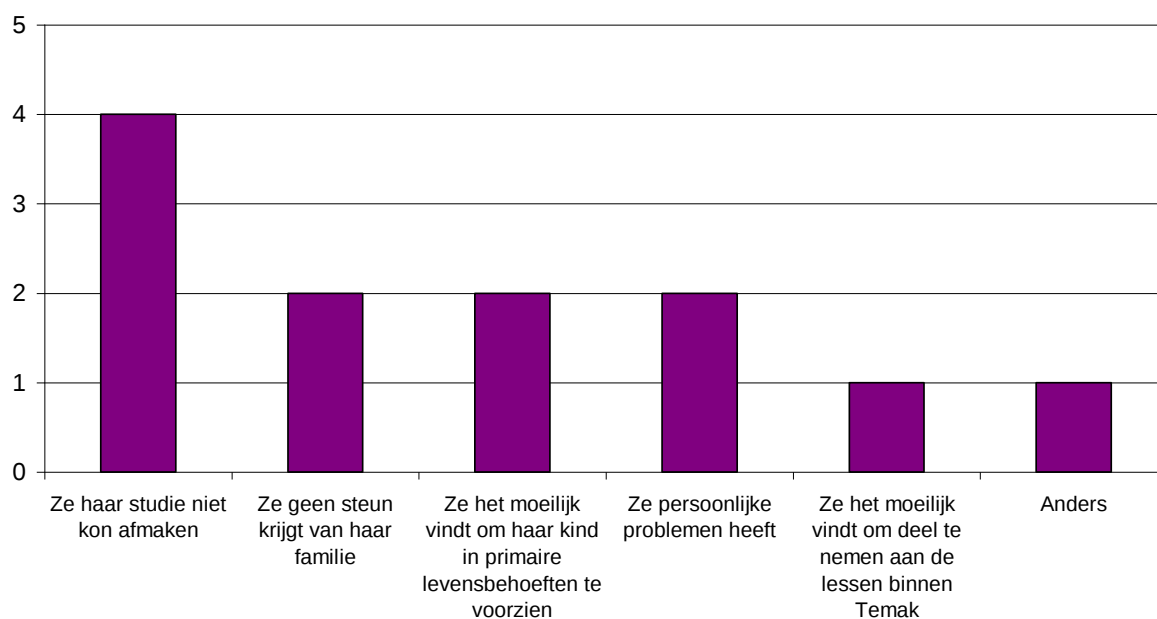

Appendix E: Voordelen en nadelen jong moederschap

De tienermoeder vindt het leuk om jong moeder te zijn, omdat...

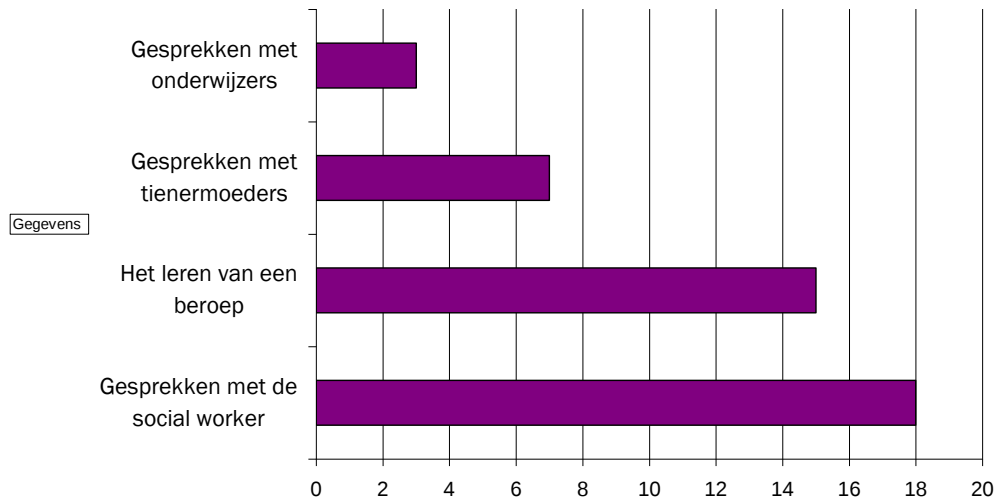

De tienermoeder vindt het niet leuk om jong moeder te zijn, omdat...

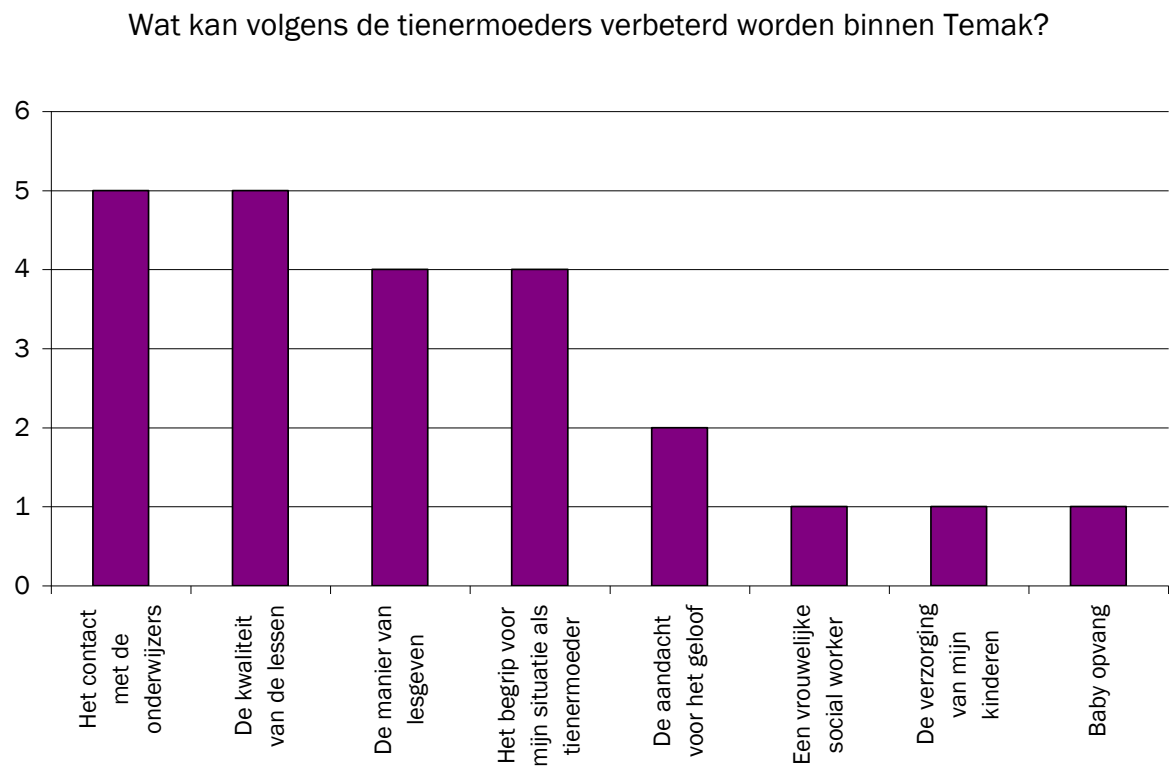

Appendix F: Begeleiding aan tienermoeders door Temak

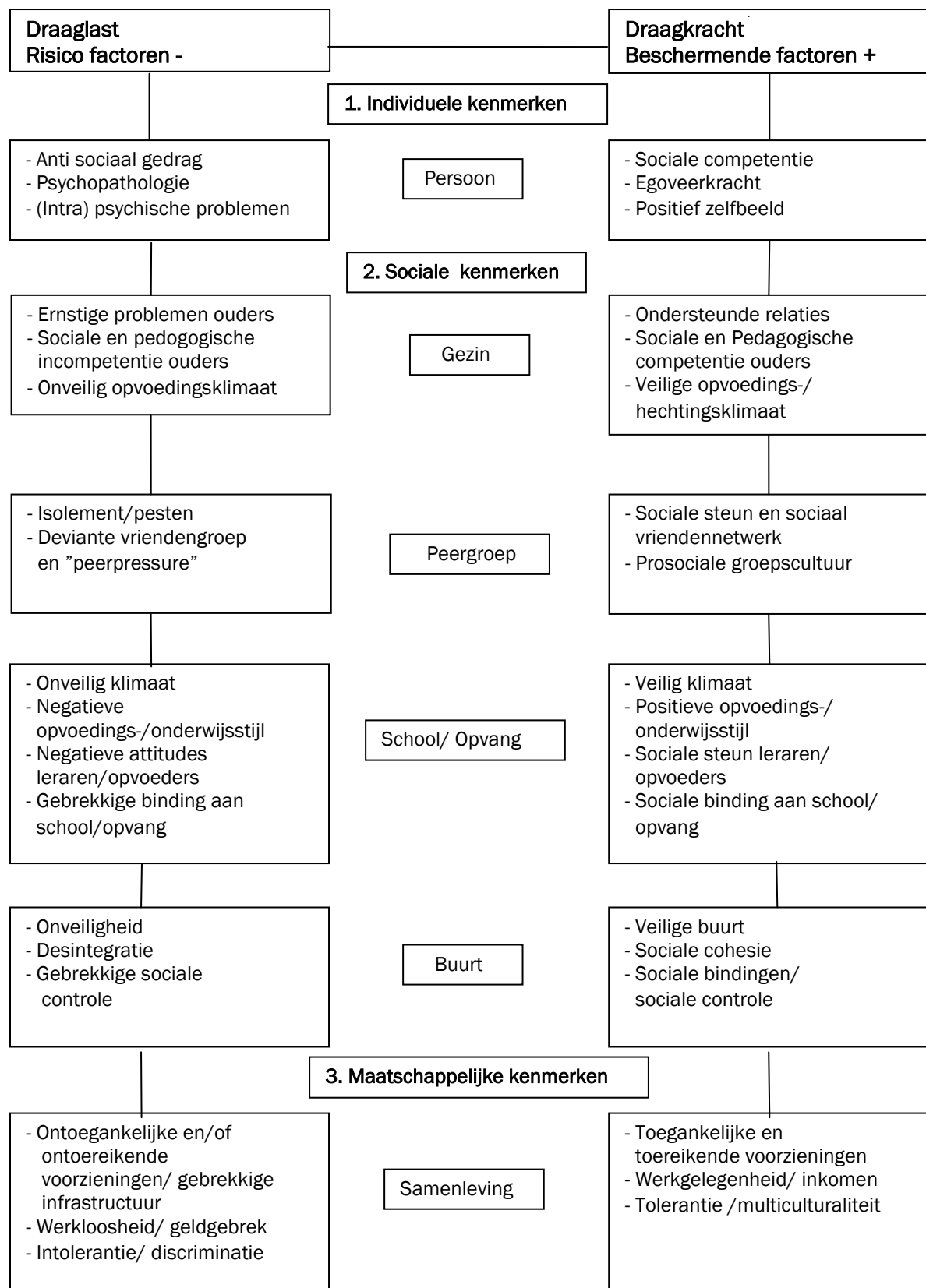
Op welke manier vindt een tienermoeder dat ze begeleid wordt met haar persoonlijke problemen binnen Temak?

Appendix G: Suggesties voor verbetering door tienermoeders

Appendix H: Draagkracht en draaglast model

Draagkracht-draaglast model, Bakker, 1999